

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за період з 01.10.2023 до 31.10.2023

Зміст

1. Справи про банкрутство	5
1.1. Про обов'язок податкового органу в разі звернення із заявою з грошовими вимогами до боржника у справі про банкрутство або неплатоспроможність сплатити судовий збір на підставі підпункту 10 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір»	5
1.2. Про наслідки розгляду позовної заяви про звернення стягнення на предмет іпотеки боржника, який перебуває у процедурі банкрутства	7
1.3. Про розмір грошових вимог кредитора до майнового поручителя, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, та про врахування курсової різниці під час розгляду таких кредиторських вимог	10
1.4. Про застосування положень пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ у вирішенні судом питання про відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора, якщо вимоги кредитора (кредиторів) не задоволені внаслідок збройної агресії проти України	13
1.5. Про залучення нових (поточних) кредиторів при внесенні змін до плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство	16
2. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав	18
2.1. Визначення суду, до юрисдикції якого віднесено розгляд справи у спорі про визнання учасником юридичної особи, який вибув, укладених нею договорів купівлі-продажу нерухомого майна недійсними з підстав порушення його корпоративних прав	18
2.2. Відсутність у позивача порушеного права з огляду на те, що він не набув статусу учасника ТДВ при перетворенні ПАТ на ТДВ (надалі – ТДВ на ТОВ), як підстава для відмови в позові про визнання недійсними рішень установчих / загальних зборів про створення ТДВ та його подальше перетворення	21
2.3. Щодо відсутності підстав для зобов'язання ТОВ надати документи, що виходять за межі обсягу аудиторської перевірки, а також електронні бази даних ТОВ, які не є документами	23
2.4. Недопустимість вжиття судом такого заходу забезпечення позову, як зупинення дії рішення загальних зборів ОСББ, що не передбачений ні статтею 137 ГПК України, ні іншими законами України або міжнародними договорами	27
3. Справи щодо земельних відносин та права власності	28
3.1. Правомірність реалізації передбаченого договором оренди земельної ділянки права орендодавця на його розірвання в односторонньому порядку з підстав використання орендарем земельної ділянки не за цільовим призначенням	28

3.2. Особливості розгляду спорів про приватизацію об'єктів державної власності шляхом їх викупу орендарем. Обставини, встановлення яких є необхідним відповідно до норм законодавства, що регулюють ці правовідносини	31
3.3. Щодо права власності співвласників багатоквартирного житлового будинку на контейнерний майданчик, який побудований біля цього будинку та необхідний для задоволення побутових потреб його співвласників	35
4. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів	37
4.1. Правомірність застосування заборони здійснення банками валютних операцій, учасниками яких є суб'єкти з місцезнаходженням у рф або в рб, до операцій із зарахування коштів, що надійшли від таких суб'єктів на поточний рахунок клієнта в Україні як платіж за договором оренди. Відсутність у цьому разі порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції	37
4.2. Мета неустойки полягає в стимулюванні боржника та не покликана на отримання кредитором невиправданих прибутків внаслідок стягнення штрафних санкцій	42
5. Процесуальні питання	45
5.1. Можливість оскарження неправомірної бездіяльності державного виконавця протягом усього часу її перебігу	45

Перелік уживаних скорочень

АТ	– акціонерне товариство
ВРУ	– Верховна Рада України
ВС	– Верховний Суд
ГК України	– Господарський кодекс України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЄДР	– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань
ЗК України	– Земельний кодекс України
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
Конвенція	– Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод
НБУ	– Національний банк України
ОСББ	– об'єднання співвласників багатоквартирного будинку
Постанова НБУ № 18	– постанові НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 № 18
ПрАТ	– приватне акціонерне товариство
ПАТ	– публічне акціонерне товариство
СП КГС ВС	– судова палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ТДВ	– товариство з додатковою відповідальністю
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю
ФК	– фінансова компанія
ФДМУ	– Фонд державного майна України
ЦК України	– Цивільний кодекс України

1. Справи про банкрутство

1.1. Про обов'язок податкового органу в разі звернення із заявою з грошовими вимогами до боржника у справі про банкрутство або неплатоспроможність сплатити судовий збір на підставі підпункту 10 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір»

Подання позову про стягнення податкового боргу та подання податковим органом заяви з кредиторськими вимогами є різними способами захисту. Положення статті 4 Закону України «Про судовий збір» розділяють ставки судового збору за подання позовної заяви та заяви кредитора з грошовими вимогами до боржника, тому такі заяви не можуть вважатися тотожними і, відповідно, пільга, передбачена пунктом 27 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір», не застосовується до заяви податкового органу з грошовими вимогами до боржника у справі про банкрутство або неплатоспроможність

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ліквідатора ТОВ «Проект Майстер» у справі за заявою ПАТ «Акціонерний комерційний банк «Індустріалбанк», Страхового товариства з додатковою відповідальністю «Захід-Резерв» до ТОВ «Проект Майстер» про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Господарський суд відкрив провадження у справі про банкрутство ТОВ «Проект Майстер» і надалі визнав боржника банкрутом та відкрив ліквідаційну процедуру.

13.01.2023 Головним управлінням Державної податкової служби у місті Києві як відокремленим підрозділом Державної податкової служби України (далі – ГУ ДПС у м. Києві) до суду було подано заяву про визнання кредитором боржника з вимогами у розмірі 683 465,03 грн.

Ухвалою від 31.01.2023 господарський суд залишив зазначену заяву без руху, встановивши десятиденний строк з дня вручення цієї ухвали заявнику на усунення недоліків шляхом подання до суду письмової заяви з доказами сплати судового збору в розмірі 5 368,00 грн.

08.02.2023 до суду надійшла заява про усунення недоліків, у якій з посиланням на пункт 27 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» зазначалось, що ГУ ДПС у м. Києві звільнене від сплати судового збору.

Ухвалою від 09.02.2023 суд першої інстанції повернув заяву про визнання кредитором та додані до неї документи ГУ ДПС у м. Києві.

Постановою суду апеляційної інстанції зазначену ухвалу було скасовано, а справу повернуто до місцевого господарського суду для подальшого розгляду зазначеної заяви.

ОЦІНКА СУДУ

Під час касаційного перегляду у цій справі СП КГС ВС вирішувалось питання правильності застосування господарськими судами попередніх інстанцій приписів

пункту 27 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» у процесі розгляду заяви податкового органу про визнання його кредиторських вимог.

СП КГС ВС дійшла висновку, що подання позову про стягнення податкового боргу та подання кредитором заяви з кредиторськими вимогами є різними способами захисту порушених прав.

Водночас Законом України «Про судовий збір» окремо встановлено ставки судового збору за подання позовних вимог у позовному провадженні (підпункт 1 пункту 2 частини другої статті 4) та за подання заяви кредиторів, які звертаються з грошовими вимогами до боржника після оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), а також після повідомлення про визнання боржника банкрутом (підпункт 10 пункту 2 частини другої статті 4).

Ставки судового збору щодо сплати судового збору за подання до господарського суду позовної заяви майнового характеру та за подання до господарського суду заяви кредиторів, які звертаються з грошовими вимогами до боржника в межах провадження у справі про банкрутство, є різними.

Отже, законодавець розділяє поняття «заява кредитора з грошовими вимогами у справі про банкрутство» та «позовна заява майнового характеру», як і розділяє розміри ставок за подання цих заяв до господарського суду.

При цьому ставка судового збору за подання заяви кредитора передбачена у фіксованому розмірі, а ставка судового збору за подання позовної заяви майнового характеру – у відсотковому співвідношенні до ціни позову.

СП КГС ВС зауважила, що належними способами захисту для стягнення боргу з боржника є наказне чи позовне провадження, тоді як заява про визнання кредитором є заявою, що має наслідком визнання чи відхилення грошових вимог до боржника, а не стягнення з боржника заборгованості. Ухвала про визнання вимог кредитора не є підставою для видачі судового наказу та подальшого стягнення боргу у виконавчому провадженні.

Заява кредитора з грошовими вимогами до боржника має іншу правову природу. Наслідком задоволення позовної заяви є видача виконавчого документа та стягнення заборгованості у порядку примусового виконання судового рішення, в той час як наслідком задоволення судом заяви кредитора є лише визнання кредиторських вимог до боржника у справі про банкрутство або неплатоспроможність.

Тож, оскільки положення статті 4 Закону України «Про судовий збір» розділяють ставки судового збору за подання позовної заяви та заяви кредитора з грошовими вимогами до боржника, такі заяви не можуть вважатися тотожними, а пункт 27 частини першої статті 5 зазначеного Закону не застосовується до заяви податкового органу з грошовими вимогами до боржника.

Отже, податковий орган, звертаючись із заявою з грошовими вимогами до боржника у справі про банкрутство або неплатоспроможність, сплачує судовий збір на підставі підпункту 10 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір».

З огляду на викладені в цій постанові висновки СП КГС ВС вирішила відступити від протилежних позицій ВС, висловлених в ухвалях від 06.02.2023 у справі № 910/15023/21 та від 25.04.2023 у справі № 910/6970/22, відповідно до змісту яких КГС ВС відкрив касаційне провадження без сплати судового збору, а також від правових висновків ВС, сформульованих в ухвалях від 12.01.2023 у справі № 922/4359/19 та від 26.01.2023 у справі № 922/2654/21, про те, що на податковий орган не поширюється передбачена пунктом 27 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» пільга щодо сплати судового збору, оскільки він не є ініціюючим кредитором у справі та не оскаржує судове рішення, постановлене за результатами розгляду власне заяви податкового органу з грошовими вимогами до боржника.

Зважаючи на наведене, СП КГС ВС задовольнила касаційну скаргу, скасувала оскаржувану постанову апеляційного господарського суду, а ухвалу суду першої інстанції залишила в силі.

Детальніше з текстом постанови СП КГС ВС від 04.10.2023 у справі № 910/8316/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113958171>.

1.2. Про наслідки розгляду позовної заяви про звернення стягнення на предмет іпотеки боржника, який перебуває у процедурі банкрутства

Позов щодо звернення стягнення на предмет іпотеки не є за своєю суттю зверненням до господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, щодо отримання згоди на реалізацію майна боржника в порядку положень частини п'ятої статті 41 КУзПБ, а тому задоволення такого позову матиме наслідком недотримання положень частини шостої статті 41 КУзПБ, згідно з якими задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, здійснюється лише в межах провадження у справі про банкрутство

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу НБУ у справі № 910/20057/16 за позовом НБУ до ПрАТ «Готель «Салют», за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача – ПАТ «Банк «Фінанси та кредит», Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, арбітражний керуючий ОСОБА_1, про звернення стягнення на предмет іпотеки в межах справи № 910/4961/18 за заявою ПрАТ «Росава» до ПрАТ «Готель «Салют» про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, провадження у справі № 910/20057/16 за позовом НБУ про звернення стягнення на предмет іпотеки, що розглядалось в межах справи № 910/4961/18 про банкрутство ПрАТ «Готель «Салют», було закрито на підставі пункту 3 частини першої статті 231 ГПК України.

Ухвала та постанова мотивовані тим, що в межах справи № 910/4961/18 про банкрутство ПрАТ «Готель «Салют» визнано в повному обсязі грошові вимоги НБУ на суму 4 214 859 886,22 грн як такі, що забезпечені заставою майна боржника за іпотечним договором, за зобов'язаннями, які є предметом спору у справі № 910/20057/16.

Постановою ВС зазначені судові рішення було скасовано, справу № 910/20057/16 направлено до господарського суду першої інстанції для подальшого розгляду в межах справи № 910/4961/19 про банкрутство ПрАТ «Готель «Салют».

Після цього місцевий господарський суд задовольнив позов НБУ про звернення стягнення на предмет іпотеки.

Господарський суд апеляційної інстанції рішення місцевого господарського суду у справі № 910/20057/16 в частині задоволення позову НБУ скасував та ухвалив нове рішення про відмову в позові, зазначивши що розгляд заяви про надання дозволу на звернення стягнення на майно боржника, яке є предметом забезпечення, належить до притаманних процедур банкрутства питань та не підлягає розгляду в порядку відокремленого позовного провадження за правилами ГПК України.

ОЦІНКА СУДУ

СП КГС ВС виходила з того, що майнові вимоги кредиторів у розумінні статті 1 КУзПБ не тотожні позовним майновим вимогам (предмет позову) до боржника, які підлягають розгляду в порядку статті 7 КУзПБ, і суд не може на власний розсуд трансформувати позовні вимоги у вимоги до кредиторів, що подаються відповідно до статті 45 КУзПБ.

У цьому разі вимоги НБУ до боржника у справі № 910/4961/18 є забезпеченими на підставі укладеного між НБУ, ПАТ «Банк «Фінанси та кредит» і ПрАТ «Готель «Салют» договору іпотеки.

За змістом положень частини шостої статті 41 КУзПБ задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, здійснюється лише в межах провадження у справі про банкрутство.

Звернення стягнення на майно боржника за вимогами, на які не поширюється дія мораторію, здійснюється виключно за ухвалою господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство (частина п'ята статті 41 КУзПБ).

Тобто правомірними можна вважати ті дії щодо звернення стягнення на майно боржника, які будуть здійснені в межах провадження у справі про банкрутство.

Відповідно, не можна вважати правомірними дії державного виконавця щодо звернення стягнення на предмет іпотеки боржника, який перебуває у процедурі банкрутства, на підставі лише положень Закону України «Про виконавче провадження», без врахування процедур і положень КУзПБ, норми якого мають пріоритет у застосуванні при розгляді справ про банкрутство щодо інших законодавчих актів України.

Тож, зважаючи на відсутність нормативного врегулювання співвідношення процедур виконавчого провадження та процедур банкрутства, а також на мету та цілі КУзПБ, такими, що відповідають положенням чинного законодавства України, можна

вважати лише ті дії державного виконавця щодо звернення стягнення на майно боржника, які були дозволені (санкціоновані) судовим рішенням (ухвалою суду) в межах справи про банкрутство.

Водночас згідно з висновками про застосування норм права, які викладені у постанові СП КГС ВС від 22.09.2021 у справі № 905/1923/15, після спливу 170 днів з дня введення процедури розпорядження майном, якщо господарським судом протягом цього часу не було винесено постанову про визнання боржника банкрутом або ухвалу про введення процедури санації, задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, має здійснюватися за ухвалою суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, постановленою господарським судом за результатом розгляду заяви кредитора, вимоги якого є забезпеченими.

Позовні вимоги НБУ у цій справі спрямовані на задоволення вимог, які забезпечені іпотекою, у спосіб реалізації предмета іпотеки шляхом продажу на прилюдних торгах у межах процедури виконавчого провадження, передбаченої Законом України «Про виконавче провадження».

З огляду на наведене СП КГС ВС дійшла висновку, що позов у цій справі не є за своєю суттю отриманням згоди на реалізацію майна боржника у порядку положень частини п'ятої статті 41 КУзПБ, а тому задоволення такого позову матиме наслідком недотримання положень частини шостої статті 41 КУзПБ, згідно з якими задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, здійснюється лише в межах провадження у справі про банкрутство.

СП КГС ВС також зауважила, що оскільки у постанові СП КГС ВС від 23.09.2021 у справі № 904/4455/19 вказано, що вимога щодо закриття позовного провадження повністю, або в частині заявлених кредитором вимог після постановлення господарським судом ухвали за результатами розгляду кредиторських вимог, які мають тотожний суб'єктний склад, предмет і підстави позову відбувається після набрання законної сили ухвали суду за результатами розгляду конкурсних вимог такого позивача та ураховуючи, що вимоги НБУ до боржника у справі № 910/4961/18 є забезпеченими (тобто неконкурсними) на підставі договору іпотеки, то на ці відносини не поширюються висновки про застосування норм права, які викладені у зазначеній постанові від 23.09.2021 у справі № 904/4455/19.

Водночас СП КГС ВС відступила від висновків про застосування норм права, викладених у постанові ВС від 11.06.2020 у справі № 917/1369/17, щодо можливості задоволення позову про звернення стягнення на предмет іпотеки за умови, що стосовно іпотекодержателя відкрито провадження у справі про банкрутство.

Отже, СП КГС ВС касаційну скаргу НБУ залишила без задоволення, а оскаржувану постанову апеляційного господарського суду – без змін.

Детальніше з текстом постанови СП КГС ВС від 04.10.2023 у справі № 910/20057/16 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114020700>.

1.3. Про розмір грошових вимог кредитора до майнового поручителя, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, та про врахування курсової різниці під час розгляду таких кредиторських вимог

Розмір грошових вимог кредитора до майнового поручителя (щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство) не може бути більшим за розмір грошових вимог (визнаних судом) кредитора до основного боржника (щодо якого порушено провадження у справі про банкрутство).

Коливання курсу валют, яке призвело до курсової різниці у розмірі сум кредиторських вимог до основного боржника та кредитора, незалежно від валюти, якою сторони договору погодили здійснювати погашення заборгованості за зобов'язанням, не можна розцінювати як підставу для визначення за акцесорним зобов'язанням іншого розміру кредиторських вимог, ніж були визнані господарським судом з подальшим зазначенням у судовому рішенні розміру зобов'язання у гривні під час розгляду кредиторських вимог в процедурах банкрутства основного боржника

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ТОВ «РМ-Інвест» у справі за заявою ТОВ «Господарчий універмаг «Меркурій» про визнання банкрутом.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою господарського суду задоволено заяву ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» (далі – АТ «Укресімбанк») з кредиторськими вимогами до ТОВ «Господарчий універмаг «Меркурій» на загальну суму 1 902 437 981,08 грн, визнано кредиторські вимоги у зазначеному розмірі та зобов'язано ліквідатора банкрута включити їх до реєстру вимог кредиторів окремо як забезпечені заставою майна боржника.

Постановляючи цю ухвалу, місцевий господарський суд виходив з того, що заявлені вимоги до боржника є заборгованістю, яка виникла на підставі генеральної кредитної угоди між АТ «Укресімбанк» та ТОВ «Атем» і укладеними в межах цієї угоди кредитними договорами, на забезпечення вимог яких було укладено з ТОВ «Господарчий універмаг «Меркурій» іпотечний договір.

При цьому в провадженні суду перебуває справа № 910/2761/14 за позовом АТ «Укресімбанк» до ТОВ «Господарчий універмаг «Меркурій», третя особа – ТОВ «Атем», про звернення стягнення на майно, що є предметом іпотеки за зазначеним іпотечним договором.

До того ж ухвалою від 19.10.2016 у справі № 910/25520/13 про банкрутство ТОВ «Атем», зокрема, було визнано забезпечені заставою кредиторські вимоги АТ «Укресімбанк» до боржника в загальному розмірі 82 196 185,86 доларів США, що у гривневому еквіваленті згідно з офіційним курсом НБУ на дату подання заяви становило 789 140 921,59 грн та 40 753 329,05 грн.

Крім того, суд першої інстанції встановив, що розмір вимог банку, заявлених у справі за відповідними кредитними договорами у валюті зобов'язання, повністю

відповідає розміру вимог, заявлених банком у валюті зобов'язання та визнаних судом у справі № 910/25520/13.

Тож у цій справі № 910/23952/15 господарський суд, урахувавши, що ухвалою у справі № 910/25520/13 визначено розмір заборгованості позичальника – ТОВ «Атем» перед АТ «Укрексімбанк», а також те, що ТОВ «Господарчий універмаг «Меркурій» за умовами іпотечного договору є майновим поручителем за зобов'язаннями ТОВ «Атем», дійшов висновку про обґрунтованість заявлених банком вимог в повному обсязі.

Постановою суду апеляційної інстанції (за результатами повторного апеляційного розгляду) ухвалу місцевого господарського суду про визнання кредиторських вимог АТ «Укрексімбанк» у відповідному розмірі було залишено без змін.

Зазначену постанову, зокрема, мотивовано тим, що АТ «Укрексімбанк» обґрунтовано визначив розмір заборгованості в національній валюті за курсом НБУ саме на час подання заяви з грошовими вимогами до ТОВ «Господарчий універмаг «Меркурій» у цій справі (№ 910/23952/15), а різниця вираження вимог у національній валюті пов'язана не зі зміною розміру таких вимог, а з курсовою різницею.

ОЦІНКА СУДУ

СП КГС ВС зауважила, що правильне вирішення спору у справі № 910/23952/15 передбачає необхідність уточнення висновку, викладеного в постанові ВС від 04.02.2021 у справі № 904/1360/19, щодо застосування положень статті 45 КУзПБ, статті 23 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон про банкрутство) у взаємозв'язку з положеннями статей 572, 575, 589 ЦК України, статей 7, 11, 17, 18 Закону України «Про іпотеку» та статей 12, 19, 28 Закону України «Про заставу» у справах про банкрутство боржника – майнового поручителя, що не є боржником за основним зобов'язанням, в частині того, чи має розмір вимог банку до майнового поручителя (щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство) відповідати розміру грошових вимог (визнаних судом) кредитора (банку) до основного боржника (щодо якого порушено провадження у справі про банкрутство) та чи є економічні втрати кредитора, спричинені інфляцією та коливанням валютних курсів, грошовими вимогами, які підлягають включенню до реєстру вимог кредиторів у справі про банкрутство іпотекодавця – майнового поручителя, за умови, якщо розмір вимог того ж кредитора до боржника за основним зобов'язанням вже визначено судом у справі про банкрутство такого боржника за основним зобов'язанням.

Отже, у цій справі СП КГС ВС, зважаючи на значення процедури розпорядження майном боржника та її завершення як однієї з визначених КУзПБ судових процедур, які застосовуються щодо боржника – юридичної особи, дійшла таких висновків про застосування норм права.

Абзац третій частини другої статті 23 Закону про банкрутство та абзац четвертий частини другої статті 45 КУзПБ містять аналогічні вимоги щодо визначення складу та розміру грошових вимог кредиторів у національній

валюті за курсом, встановленим НБУ на дату подання кредитором заяви з грошовими вимогами до боржника.

Зазначене визначення грошових вимог є загальним для усіх кредиторів, вимоги яких виникли за зобов'язаннями, в яких сума зобов'язання виражена в іноземній валюті.

Така вимога повинна виконуватися кредиторами незалежно від того, чи такі кредиторські вимоги виникли з основного чи з додаткового (акцесорного) зобов'язання.

Визначення розміру кредиторських вимог за забезпеченим зобов'язанням та, відповідно, вимог забезпеченого кредитора, які включаються до реєстру вимог кредиторів у справі про банкрутство, має здійснюватися з урахуванням положень законодавства, яке регулює забезпечення зобов'язань, зокрема статей 572, 575, 589 ЦК України, законів України «Про заставу», «Про іпотеку».

Тлумачення абзацу третього частини другої статті 45 КУзПБ у взаємозв'язку з положеннями статей 572, 575, 589 ЦК України, статей 7, 11, 17, 18 Закону України «Про іпотеку» та статей 12, 19, 28 Закону України «Про заставу» свідчить, що вимоги забезпеченого кредитора, якщо інше не обумовлено договором застави (іпотеки) та немає заяви такого кредитора про повну чи часткову відмову від забезпечення, до майнового поручителя, який не є боржником в основному зобов'язанні, є забезпеченими в цілому незалежно від облікової оцінки заставного (іпотечного) майна визначеної сторонами в договорі застави (іпотеки).

Іпотека має похідну (акцесорну, додаткову) до основного зобов'язання правову природу і не може існувати як самостійний правочин за відсутності укладеного основного правочину, виконання зобов'язань за яким забезпечується відповідним майном.

З огляду на похідний (акцесорний) характер виникнення зобов'язання господарські суди, визначаючи розмір кредиторських вимог до боржника – іпотекодавця (заставодавця), за наявності провадження у справі про банкрутство основного боржника, зобов'язані враховувати розмір кредиторських вимог, визнаних у такій справі про банкрутство основного боржника під час встановлення та визначення розміру кредиторських вимог до боржника – іпотекодавця.

Така вимога зумовлена тим, що розмір зобов'язання майнового поручителя визначається виходячи із дійсних на відповідний момент зобов'язань боржника (позичальника), які існують за основним зобов'язанням (кредитним договором), з урахуванням обсягу забезпечення за умовами забезпечувального договору, що, в свою чергу, зумовлює висновок про те, що розмір пред'явлених кредиторських вимог до боржника – іпотекодавця не може бути більшим за розмір кредиторських вимог, пред'явлених до боржника за основним зобов'язанням.

Коливання курсу валют, яке призвело до курсової різниці у розмірі сум кредиторських вимог до основного боржника та кредитора, незалежно від валюти, якою сторони договору погодили здійснювати погашення заборгованості за зобов'язанням, не можна розцінювати як підставу для визначення за акцесорним зобов'язанням іншого розміру кредиторських вимог, ніж були визнані господарським

судом з подальшим зазначенням у судовому рішенні розміру зобов'язання у гривні під час розгляду кредиторських вимог в процедурах банкрутства основного боржника.

Ураховуючи викладене, СП КГС ВС частково задовольнила касаційну скаргу та частково скасувала оскаржувані судові рішення щодо визнання вимог АТ «Укрексімбанк» на суму 1 902 437 981,08 грн. У цій частині вона прийняла нове рішення, яким частково задовольнила заяву банку з кредиторськими вимогами до боржника, визнала ці вимоги в розмірі 830 179 698,80 грн, зобов'язала ліквідатора включити зазначені вимоги до реєстру вимог кредиторів окремо як забезпечені заставою майна, а судовий збір у розмірі 2 436,00 грн – до першої черги реєстру вимог кредиторів. У решті заяву АТ «Укрексімбанк» з кредиторськими вимогами СП КГС ВС відхилила.

Детальніше з текстом постанови СП КГС ВС від 16.08.2023 у справі № 910/23952/15 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114389778>.

1.4. Про застосування положень пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ у вирішенні судом питання про відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора, якщо вимоги кредитора (кредиторів) не задоволені внаслідок збройної агресії проти України

У вирішенні питання про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника пріоритетним (порівняно з питанням щодо обґрунтованості заявлених кредитором грошових вимог до боржника та визначення їх розміру) є дотримання законодавчих обмежень / заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, які є чинними на дату розгляду та вирішення судом відповідного питання. Положення пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ, які набрали чинності з 29.07.2023, мають ретроспективну дію, поширюючись на всі передбачені цією нормою правовідносини та випадки стосовно відкриття провадження у справах про банкрутство від початку війни

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ПрАТ «Сталь» за заявою АТ «Державний експортно-імпортний банк України» до ПрАТ «Сталь» про визнання банкрутом.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

31.03.2023 АТ «Державний експортно-імпортний банк України» (далі – Кредитор) звернувся до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство ПрАТ «Сталь» (далі – Боржник), у якій просило відкрити провадження у справі про банкрутство Боржника, визнати грошові вимоги Кредитора до Боржника в сумі 230 402 819,00 грн.

Господарський суд відмовив у відкритті провадження у справі про банкрутство ПрАТ «Сталь», мотивувавши свою ухвалу відсутністю підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство Боржника через існування між сторонами спору про право, який підлягає вирішенню в порядку позовного провадження.

Апеляційний господарський суд зазначену ухвалу скасував, а справу передав на розгляд суду першої інстанції, вважаючи висновок місцевого господарського суду про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство передчасним з огляду на обов'язок суду перевірити в підготовчому засіданні обґрунтованість заявлених ініціюючим кредитором грошових вимог до боржника, а також на те, що навіть за обставин недостатньої обґрунтованості частини кредиторських вимог суд не має права відхиляти інші вимоги, безспірність яких належним чином доведена кредитором та не спростована боржником. За висновками апеляційного суду, достатнім для відкриття провадження у справі про банкрутство є визнання частини вимог, щодо яких відсутні заперечення, і це не виключає права ініціюючого кредитора в подальшому звернутися відповідно до положень КУЗПБ зі спірними вимогами до боржника, які не були визнані судом у підготовчому засіданні.

ОЦІНКА СУДУ

У цьому разі спірним було питання щодо наявності підстав для відкриття справи у зв'язку із їх запереченням Боржником внаслідок стверджуваного ним спору про право між сторонами через незгоду з визначеними у заяві про відкриття провадження у справі про його банкрутство сумою та складом грошових вимог.

При цьому КГС ВС зазначив, що, передаючи справу на розгляд суду першої інстанції, апеляційний суд не взяв до уваги заявлені та встановлені у цій справі обставини щодо перебування всього майна Боржника (всіх його виробничих потужностей) у місті Луганську, а у зв'язку з цими обставинами не врахував і ті законодавчі перешкоди / заборони для відкриття провадження у справі про банкрутство ПрАТ «Сталь», які стануть чинними, а тому підлягатимуть врахуванню при новому розгляді цієї справи місцевим судом з огляду на дату ухвалення апеляційним судом відповідної постанови – 25.07.2023.

Так, розділ «Прикінцеві та перехідні положення» КУЗПБ було доповнено пунктом 1-б згідно із Законом України від 13.07.2023 № 3249-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану», що набрав чинності з 29.07.2023.

Цим пунктом, зокрема, встановлено, що тимчасово, під час дії воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24.02.2022 № 2102-ІХ, а також протягом шести місяців після його припинення чи скасування господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора, якщо боржник до проведення підготовчого засідання доведе господарському суду, що він внесений до електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів) та має діючий контракт з державними замовниками у сфері оборони або вимоги кредитора (кредиторів), не задоволені внаслідок збройної агресії проти України, у тому числі через перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих рф територіях відповідно до переліку, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує

формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованих територій.

КГС ВС дійшов висновку, що у вирішенні питання про відкриття провадження у справі про банкрутство Боржника пріоритетним (порівняно з питанням щодо обґрунтованості заявлених Кредитором грошових вимог до нього та визначення їх розміру) є дотримання законодавчих обмежень / заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство Боржника, які є чинними на дату розгляду та вирішення судом відповідного питання.

У цьому висновку щодо застосування зазначених положень пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ КГС ВС виходив з того, що попри набрання чинності лише з 29.07.2023 внесених до КУзПБ відповідних змін, положення пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ мають ретроспективну дію, поширюючись на всі передбачені цією нормою правовідносини та випадки стосовно відкриття провадження у справі про банкрутство.

Тобто норма пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ є окремим застереженням стосовно порядку та календарного періоду застосування цієї норми щодо поширення цієї норми на правовідносини в часі.

Тому заборона за пунктом 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ поширюється і на ті правовідносини та випадки, що мали місце до набрання чинності з 29.07.2023 відповідною нормою, оскільки передбачені цією нормою обставини / події (початок збройної агресії проти України, перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих рф територіях відповідно до визначеного законом переліку тощо), як причини, за яких вимоги кредитора (кредиторів) не могли бути задоволені боржником, мали місце до моменту врегулювання цих правовідносин відповідним законом з 29.07.2023.

З огляду на викладене апеляційний суд, передаючи справу на розгляд суду першої інстанції, мав зазначити, що цьому суду належить врахувати, дослідити та оцінити обставини перебування всього майна Боржника (його виробничих потужностей, зокрема і тих, що перебувають під обтяженням) на тимчасово окупованих рф територіях відповідно до визначеного законом переліку та / або тих, на яких ведуться (велися) бойові дії, та при вирішенні питання про відкриття провадження у справі про банкрутство Боржника насамперед врахувати та виходити із відповідних чинних законодавчих обмежень / заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство Боржника, що були запроваджені з 29.07.2023 та передбачені пунктом 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

КГС ВС зауважив, що висновки та мотиви апеляційного суду в оскаржуваній постанові сформульовані без застосування норм закону, які підлягають застосуванню з огляду на висновок про передачу цієї справи на розгляд суду першої інстанції, що, однак, не призвело до неправильного вирішення справи апеляційним судом та не призвело до прийняття ним неправильного рішення.

Отже, КГС ВС залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувану постанову суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 03.10.2023 у справі № 913/101/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114151012>.

1.5. Про залучення нових (поточних) кредиторів при внесенні змін до плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство

Аналіз змісту статті 5 КУзПБ свідчить, що її положеннями не передбачено обов'язку боржника включати до вже затвердженого плану санації боржника (у разі виникнення необхідності внесення змін до плану санації) до відкриття провадження у справі про банкрутство нових (поточних) кредиторів

КГС ВС розглянув касаційні скарги ТОВ «Гір-Інтернешнл» та ТОВ «Метпромбуд Інвест» у справі за заявою ПрАТ «Дніпровський металургійний завод» про затвердження плану санації заявника до відкриття провадження у справі про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

23.06.2020 ПрАТ «Дніпровський металургійний завод» подало заяву про затвердження плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство відповідно до статті 5 КУзПБ.

Ухвалою господарського суду від 31.07.2020, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції та постановою ВС, було затверджено план санації боржника, введено процедуру санації ПрАТ «Дніпровський металургійний завод» на строк, визначений планом санації, та зазначено, що затверджений судом план санації є обов'язковим для всіх кредиторів, вимоги яких включено до нього.

Надалі згідно з протоколом від 01.06.2022 позачерговими загальними зборами акціонерів ПрАТ «Дніпровський металургійний завод» у зв'язку з військовою агресією РФ проти України та введенням воєнного стану було прийнято рішення про внесення змін до цього плану санації.

29.06.2022 відбулися загальні збори кредиторів ПрАТ «Дніпровський металургійний завод», за результатами яких більшістю голосів кредиторів було прийнято рішення про схвалення змін до плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство.

01.07.2022 від ПрАТ «Дніпровський металургійний завод» до господарського суду надійшла заява про затвердження змін до плану санації.

Ухвалою господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, було затверджено план санації ПрАТ «Дніпровський металургійний завод» до відкриття провадження у справі про банкрутство зі змінами в новій редакції, а також продовжено його досудову санацію на строк, передбачений цим планом у відповідній редакції.

ОЦІНКА СУДУ

Як на одну з підстав касаційного оскарження у цій справі скаргники послались на те, що в змінах до вже затвердженого плану санації не передбачено участі інших кредиторів, крім тих, участь яких вже була затверджена планом санації боржника,

що свідчить про відсутність балансу та наявність переваг у одних кредиторів (зобов'язання перед якими виникли після затвердження плану санації) порівняно з тими кредиторами, перелік яких був затверджений у плані санації.

Щодо цих доводів скаржників КГС ВС зазначив, зокрема, таке.

Санація боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство не є судовою процедурою в розумінні статті 6 КУзПБ, тому не можна ототожнювати таку процедуру із судовою санацією, передбаченою розділом III КУзПБ, а також слід враховувати, що така процедура хоч і передбачає участь суду, однак є орієнтованою на збереження платоспроможності боржника в межах добровільного (договірного) виконання боржником взятих на себе зобов'язань перед кредиторами, а не за рахунок примусу за участі держави, що повинно забезпечувати пропорційність та баланс інтересів не лише кредиторів, але й боржника.

На відміну від ліквідаційної процедури як судової процедури, передбаченої статтею 6 та унормованої розділом IV КУзПБ, санація боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство не передбачає наслідків, визначених частиною першою статті 59 КУзПБ, зокрема не передбачає, що строк виконання всіх грошових зобов'язань банкрута вважається таким, що настав.

Водночас аналіз змісту статті 5 КУзПБ свідчить про те, що частиною другою зазначеної статті прямо передбачено можливість поділу кредиторів, які беруть участь у санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство, на категорії залежно від виду вимог та наявності (відсутності) забезпечення вимог таких кредиторів, а також передбачено можливість визначити різні умови задоволення вимог для кредиторів різних категорій.

КГС ВС також звернув увагу на те, що статтею 5 КУзПБ унормовано, що розміри, порядок і строки погашення вимог кредиторів, які беруть участь у санації, визначаються у плані санації (частина друга цієї статті), а також до плану санації не включаються вимоги першої та другої черг задоволення вимог кредиторів, визначених цим Кодексом (абзац третьої частини третьої зазначеної статті).

Отже, аналіз змісту статті 5 КУзПБ свідчить, що її положеннями не передбачено обов'язку боржника включати до вже затвердженого плану санації боржника (у разі виникнення необхідності внесення змін до плану санації) до відкриття провадження у справі про банкрутство нових (поточних) кредиторів.

Водночас статтею 5 КУзПБ прямо визначено коло осіб, на яких поширюється затверджений судом план санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство, а відтак, і коло осіб, на яких можуть поширюватися подальші зміни до плану санації.

Тож внесення змін до плану санації боржника у цій справі до відкриття провадження у справі про банкрутство з урахуванням вимог кредиторів, строк виконання зобов'язань перед якими вже настав на момент затвердження плану санації, без урахування вимог кредиторів, які виникли після затвердження плану санації, не суперечить положенням статті 5 КУзПБ.

Крім того, включення нових кредиторів свідчитиме не про внесення змін до плану санації в окремих його частинах щодо вже наявних кредиторів,

а про фактичне прийняття нового плану санації, оскільки включення нових кредиторів матиме наслідком перегляд усіх істотних умов плану санації, визначених частинами другою, третьою статті 5 КУзПБ, а не окремих його частин. При цьому включення нових кредиторів та прийняття за наслідками розгляду нових вимог кредиторів рішення про затвердження іншої редакції плану санації положеннями статті 5 КУзПБ також прямо не передбачено.

Відхиливши наведені та інші доводи скаржників, КГС ВС дійшов висновку про законність та обґрунтованість судових рішень попередніх інстанцій, у зв'язку із чим залишив касаційні скарги без задоволення, а оскаржувані ухвалу та постанову – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 03.10.2023 у справі № 904/3325/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114086512>.

2. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав

2.1. Визначення суду, до юрисдикції якого віднесено розгляд справи у спорі про визнання учасником юридичної особи, який вибув, укладених нею договорів купівлі-продажу нерухомого майна недійсними з підстав порушення його корпоративних прав

Якщо учасник юридичної особи, який вибув з її складу, оспорує договори купівлі-продажу нерухомого майна, вчинені господарським товариством, та обґрунтовує позов порушенням його корпоративних прав, посиляючись на пункт 3 частини першої статті 20 ГПК України, то такий спір є найбільш наближеним до корпоративних спорів щодо визнання недійсними господарських договорів, пов'язаних з реалізацією корпоративних прав, та підлягає вирішенню в господарському суді.

Водночас, ураховуючи, що спір стосується купівлі-продажу саме нерухомого майна, розгляд справи у такому спорі належить до виключної підсудності господарського суду за місцезнаходженням цього майна

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Луцький біотехнічний інститут Міжнародного науково-технічного університету» у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Луцький біотехнічний інститут Міжнародного науково-технічного університету» і ТОВ «Джастер Поїнт» про визнання недійсними договорів купівлі-продажу нежитлових приміщень та скасування державної реєстрації права власності.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

08.06.2012 загальними зборами ТОВ «Луцький біотехнічний інститут Міжнародного науково-технічного університету» було прийнято рішення про дострокове звільнення ОСОБА_1 з посади ректора ТОВ і призначення на цю посаду ОСОБА_2.

15.03.2016 на підставі рішення позачергових загальних зборів відповідача 1 ОСОБА_1 було виключено зі складу засновників ТОВ «Луцький біотехнічний інститут

Міжнародного науково-технічного університету» та вирішено повернути їй внесок до статутного капіталу ТОВ – право власності на винахід «Пристрій для діагностики захворювань».

Не погоджуючись з наведеним, ОСОБА_1 звернулася до господарського суду з позовом про стягнення вартості частини майна та прибутку ТОВ «Луцький біотехнічний інститут Міжнародного науково-технічного університету».

За результатами нового розгляду справи № 922/1742/18 апеляційний господарський суд закриття апеляційне провадження за апеляційною скаргою ОСОБА_2, після чого набрало законної сили ухвалене у цій справі рішення місцевого господарського суду про задоволення позову та стягнення відповідних коштів на користь позивача.

У цьому рішенні було визнано право ОСОБА_1 на частку в майні ТОВ «Луцький біотехнічний інститут Міжнародного науково-технічного університету», що становить 35 %, а також встановлено, що майновими активами ТОВ є нерухоме майно: нежитлові приміщення площею 2 542,7 кв. м та 645,5 кв. м, розташовані у м. Луцьку. До того ж на підставі експертної оцінки активів ТОВ «Луцький біотехнічний інститут Міжнародного науково-технічного університету» господарський суд визначив грошовий розмір частки позивача в складі цих активів та стягнув її вартість на його користь.

Тож обставини належності позивачу відповідної частки в майні відповідача 1, вартість якої встановлена рішенням суду у господарській справі № 922/1742/18, є такими, що не потребують доказування.

Рішення у справі № 922/1742/18 ТОВ «Луцький біотехнічний інститут Міжнародного науково-технічного університету» виконано не було, натомість 19.08.2021 ним та ТОВ «Джастер Поінт» було укладено договори купівлі-продажу відповідних нежитлових приміщень.

Обґрунтовуючи позовні вимоги про визнання цих договорів недійсними, ОСОБА_1 послалася на те, що оспорювані правочини є фраздаторними, тобто такими, що вчиненні на шкоду інтересам кредитора, а саме на шкоду його інтересам, оскільки відповідач 1 таким чином намагався ухилитися від виконання рішення господарського суду у справі № 922/1742/18.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, цей позов було задоволено, визнано зазначені договори недійсними, скасовано державну реєстрацію права власності відповідача 2 на відповідні нежитлового приміщення.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС урахував встановлені судами попередніх інстанцій обставини того, що оспорювані договори купівлі-продажу укладено одразу після направлення справи № 922/1742/18 на новий розгляд до апеляційного господарського суду і відповідач 1 міг передбачати небажаний для себе результат цього розгляду, оскільки відсутність порушення прав та інтересів апелянта (ОСОБА_2), який не був учасником справи, є підставою для закриття апеляційного провадження, а також того, що покупець та продавець є пов'язаними юридичними особами і здійснили відчуження

нежитлових приміщень за укладеними договорами за заниженою ціною. У зв'язку із цим суд касаційної інстанції погодився з висновком попередніх судів щодо кваліфікації оспорюваних договорів купівлі-продажу як фраздаторних правочинів, тобто таких, які свідомо укладені сторонами для уникнення обов'язку виконання рішення господарського суду у справі №922/1742/18 та приховують справжні наміри учасників правочину, що свідчить про наявність підстав для визнання їх недійсними.

Водночас щодо юрисдикції цього спору КГС ВС зазначив, що з огляду на пункт 3 частини першої статті 20 ГПК України та статтю 167 ГК України цей спір є похідним від корпоративного спору (у справі № 922/1742/18). Учасник юридичної особи, який вибув з її складу, оспорує договори купівлі-продажу нерухомого майна, вчинені господарським товариством, та обґрунтовує позов порушенням його корпоративних прав, посилаючись на пункт 3 частини першої статті 20 ГПК України.

Отже, як зазначив КГС ВС, суди попередніх інстанцій правильно класифікували цей спір як найбільш наблизений до корпоративних спорів щодо визнання недійсними господарських договорів, пов'язаних з реалізацією корпоративних прав, у зв'язку із чим дійшли обґрунтованого висновку, що цей спір підлягає вирішенню в господарських судах України, і підстав для закриття провадження у справі, передбачених частиною першою статті 231 ГПК України, немає.

Крім того, частиною третьою статті 30 ГПК України встановлено виключну підсудність справ, що виникають зі спорів щодо нерухомого майна, які розглядаються господарським судом за місцезнаходженням майна або основної його частини.

У постанові ВП ВС від 16.02.2021 у справі № 911/2390/18 викладено висновки про те, що за правилами чинного ГПК України виключна підсудність застосовується до тих спорів, вимоги за якими стосуються нерухомого майна як безпосередньо, так і опосередковано, а спір може стосуватися як правового режиму нерухомого майна, так і інших прав та обов'язків, що пов'язані з нерухомим майном. Словосполучення «з приводу нерухомого майна» у частині третій статті 30 ГПК України необхідно розуміти таким чином, що правила виключної підсудності поширюються на будь-які спори, які стосуються прав та обов'язків, що пов'язані з нерухомим майном. У таких спорах нерухоме майно не обов'язково виступає як безпосередньо об'єкт спірного матеріального правовідношення.

Тож КГС ВС, ураховуючи, що спір у цій справі стосується купівлі-продажу саме нерухомого майна, яке розташоване у місті Луцьку Волинської області, погодився з висновком судів попередніх інстанцій про те, що ця справа належить до виключної підсудності Господарського суду Волинської області.

З огляду на викладене КГС ВС залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення місцевого та апеляційного господарських судів – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.09.2023 у справі № 903/529/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113815817>.

2.2. Відсутність у позивача порушеного права з огляду на те, що він не набув статусу учасника ТДВ при перетворенні ПАТ на ТДВ (надалі – ТДВ на ТОВ), як підстава для відмови в позові про визнання недійсними рішень установчих / загальних зборів про створення ТДВ та його подальше перетворення

Оскільки на момент перетворення акціонерного товариства законодавством не було передбачено автоматичного набуття акціонером права на частку в товаристві – правонаступнику, порядок набуття права на частку визначався загальними зборами акціонерів і ними було визначено, що набуття цього права відбувається шляхом обміну зобов'язання, докази обміну зобов'язання на частку або вчинення позивачем дій щодо обміну відсутні, товариство за заявою позивача ухвалило рішення про компенсацію вартості частки та виплатило йому відповідну компенсацію, то у цьому разі позивач не реалізував своє право на частку у товаристві- правонаступнику шляхом її обміну на зобов'язання, натомість він реалізував своє право на отримання компенсації вартості акцій, власником яких він був, а тому обґрунтованим є висновок, що позивач не набув статусу учасника товариства і відповідно його права оскаржуваними рішеннями загальних зборів цього товариства не порушуються

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом скаржника до ТОВ «Уманський «Сортнасінеовоч» про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників (засновників), скасування реєстраційних дій /записів та проведення реєстраційних дій.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 був акціонером ПАТ «Уманський «Сортнасінеовоч» з розміром частки у статутному капіталі 3,37427 %.

22.04.2013 загальні збори акціонерів цього ПАТ ухвалили рішення, оформлене протоколом від 22.04.2013 № 1, про його припинення шляхом перетворення на ТДВ «Уманський «Сортнасінеовоч» і затвердили порядок та умови обміну акцій ПАТ на частки у статутному капіталі ТДВ.

На виконання рішення загальних зборів акціонерів позивачу було видане письмове зобов'язання від 19.07.2013 № 82 на видачу частки у статутному капіталі ТДВ у грошовому виразі, а саме 47 469,25 грн (3,3742 %) статутного капіталу цього товариства.

Доказів обміну зазначеного письмового зобов'язання на частку в статутному капіталі ТДВ відповідно до порядку такого обміну та документа (свідоцтва) на підтвердження права власності на частку в статутному капіталі ТДВ позивач не надав.

04.09.2013 до ЄДР було внесено записи про припинення ПАТ «Уманський «Сортнасінеовоч» та про проведення державної реєстрації ТДВ «Уманський «Сортнасінеовоч».

Надалі зазначене ТДВ було реорганізовано шляхом перетворення на його правонаступника – ТОВ «Уманський «Сортнасінеовоч», про що також було внесено відповідні записи до ЄДР.

ОСОБА_1 звернулася до господарського суду з позовом до утвореного ТОВ, в якому просила стягнути 58 934,39 грн вартості частки.

Відмовляючи в задоволенні цього позову, суди встановили, що 12.08.2019 відбулися загальні збори засновників (учасників) ТОВ «Уманський «Сортнасіннеовоч», оформлені протоколом від 12.08.2019 № 2, які розглянули заяву позивача про проведення розрахунків з ним як з колишнім учасником ТДВ і вирішили на підставі досягнутої згоди виплатити позивачу 57 000,00 грн, що становить повний розмір заявлених вимог. Ці кошти було перераховано позивачу згідно з квитанцією з відповідним призначенням платежу.

Наведені обставини сторонами не спростовувались.

Проте позивач вважає, що в процесі перетворення ПАТ «Уманський «Сортнасіннеовоч» в іншу організаційну форму його як акціонера та учасника створених товариств було протиправно позбавлено частки у статутному капіталі спочатку ТДВ, а пізніше ТОВ, у зв'язку із чим він звернувся до суду з позовом у цій справі, оспоруючи, зокрема, рішення установчих зборів засновників (учасників) ТДВ про його створення та рішення загальних зборів учасників ТДВ щодо перетворення ТДВ на ТОВ.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, у задоволенні цього позову було відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що Законом України від 07.04.2015 № 289-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» частину третю статті 87 Закону України «Про акціонерні товариства» було доповнено абзацом третім такого змісту: «У разі перетворення акціонерного товариства всі його акціонери (їх правонаступники), акції яких не були викуплені, стають засновниками (учасниками) підприємницького товариства – правонаступника». Ця норма набула чинності з 01.01.2016, тобто після ухвалення рішення про перетворення ПАТ «Уманський «Сортнасіннеовоч», створення та затвердження статуту ТДВ «Уманський «Сортнасіннеовоч» і проведення відповідних реєстраційних дій.

З огляду на це суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що на момент ухвалення рішення про перетворення ПАТ на ТДВ «Уманський «Сортнасіннеовоч» у нормах спеціального законодавства були відсутні положення щодо автоматичного набуття акціонерами статусу засновника (учасника) підприємницького товариства – правонаступника. Порядок і умови набуття статусу засновника учасника товариства- правонаступника визначалися загальними зборами акціонерів товариства, що перетворюється. Відповідний порядок обміну акцій було затверджено акціонерами під час ухвалення рішення про перетворення ПАТ.

Як зауважив КГС ВС, участь у господарському товаристві є правом особи. У процесі перетворення акціонерного товариства акціонер має право на обмін своїх акцій на частку в товаристві- правонаступнику. Тобто обмін акцій на частку є правом акціонера, який реалізовує його на власний розсуд.

Якщо акціонер не реалізує своє право на набуття частки в статутному капіталі товариства- правонаступника в процесі перетворення акціонерного товариства,

то у нього виникає право на отримання компенсації вартості акцій, власником яких він був, що відповідає приписам статті 41 Конституції України та статті 321 ЦК України.

Отже, суди попередніх інстанцій, встановивши, що (1) законодавством на момент перетворення акціонерного товариства не було передбачено автоматичного набуття акціонером права на частку в товаристві- правонаступнику, (2) порядок набуття права на частку визначається загальними зборами акціонерів, (3) акціонерами було визначено порядок набуття права на частку шляхом обміну зобов'язання, (4) докази обміну зобов'язання на частку або вчинення дій (звернення до ТОВ з вимогою про отримання частки) щодо обміну відсутні, (5) ТОВ за заявою позивача ухвалило рішення про компенсацію вартості частки, (6) позивачу була виплачена сума в розмірі 57 000,00 грн, правильно виходили з того, що позивач не реалізував своє право на частку в ТДВ шляхом її обміну на зобов'язання. Натомість позивач реалізував своє право на отримання компенсації вартості акцій, власником яких він був. Тому висновок судів про те, що позивач не набув статусу учасника ТДВ, є обґрунтованим, і, відповідно, його права не порушуються оскаржуваними рішеннями.

Ураховуючи викладене, КГС ВС погодився з попередніми судовими інстанціями щодо відсутності порушеного права позивача, оскільки він не набув статусу учасника ТДВ «Уманський «Сортнасіннеовоч», а скористався своїм правом на компенсацію вартості акцій, обмін яких здійснено не було. У зв'язку із цим суд касаційної інстанції визнав необґрунтованими доводи скаржника про порушення статті 41 Конституції України та статті 321 ЦК України.

Тож КГС ВС залишив касаційну скаргу ОСОБА_1 без задоволення, а оскаржувані судові рішення місцевого та апеляційного господарських судів – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.09.2023 у справі № 925/615/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113924638>.

2.3. Щодо відсутності підстав для зобов'язання ТОВ надати документи, що виходять за межі обсягу аудиторської перевірки, а також електронні бази даних ТОВ, які не є документами

За змістом частини четвертої статті 41 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» ТОВ має два обов'язки: забезпечити аудитору можливість проведення аудиту; надати копії документів. При цьому у ТОВ відсутній обов'язок надавати документи, які виходять за межі обсягу аудиторської перевірки фінансової звітності.

Ураховуючи, що база 1С та база управління відносинами з клієнтами (CRM-системи) ТОВ є електронними базами даних, тобто програмними продуктами для ведення бухгалтерського, податкового та управлінського обліку в комерційних організаціях, а не документами, надання їх копій не охоплюється змістом зазначеної

статті. Аудитор може мати доступ до цих баз в порядку виконання ТОВ обов'язку забезпечити аудитору можливість проведення аудиту, про що має бути заявлена відповідна вимога. Проте це не може бути підставою для зобов'язання ТОВ надавати копію бази даних, оскільки згідно із частиною другою статті 14 ЦК України особа не може бути примушена до дій, вчинення яких не є обов'язковим для неї.

Водночас з огляду на те, що у ТОВ відсутній обов'язок надавати документи та відомості, які виходять за межі обсягу аудиторської перевірки фінансової звітності, а відповідно до частини другої статті 11 Закону України «Про інформацію» не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини, підстави для зобов'язання ТОВ надавати учаснику копії паспортів та ідентифікаційних кодів керівника (директора), бухгалтера і головного бухгалтера ТОВ у порядку статті 41 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» також відсутні.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Райскай» у справі за позовом скаржника до ОСОБА_1 про витребування майна та за зустрічним позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Райскай», за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача за зустрічним позовом – ТОВ «Аудиторська фірма «Аудит та бухгалтерський облік», ОСОБА_2, про зобов'язання надати документи та вчинити певні дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

05.03.2021 ОСОБА_1 як замовник (учасник товариства, що певний період займав посаду його директора) та ТОВ «Аудиторська фірма «ЛЄО Аудит Центр» як виконавець (права та обов'язки якого за згодою замовника в подальшому було уступлено та переведено новому виконавцю – ТОВ «Аудиторська фірма «Аудит та бухгалтерський облік») уклали договір про проведення аудиту фінансової звітності ТОВ, за змістом пункту 1.1 якого замовник, реалізуючи свої права учасника ТОВ, передбачені статтями 5 та 41 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», доручає, а виконавець бере на себе зобов'язання надати аудиторські послуги та провести зовнішню незалежну аудиторську перевірку фінансової звітності та діяльності об'єкта перевірки – ТОВ «Райскай» за період з 01.01.2020 до 31.12.2020 з наданням аудиторського звіту з питань, наведених в пункті 1.1 цього договору.

У додатку 1 до зазначеного договору сторони домовилися, що необхідними умовами для виконання виконавцем умов договору є забезпечення можливості доступу виконавця до записів, документів та іншої інформації ТОВ «Райскай», які стосуються ТОВ та можуть зберігатися за місцезнаходженням ТОВ, відповідно до визначеного у договорі обсягу аудиторських послуг, (пункт 1 додатка 1). У пункті 2 цього додатка сторони домовилися про перелік документів товариства, завірені копії яких необхідні виконавцю для виконання договору.

Надалі ОСОБА_1 та аудиторська фірма неодноразово зверталися до ТОВ «Райскай» з листами, в яких просили надати для проведення аудиту завірені копії документів, наведених у додатку 1 до договору.

У відповідь на це ТОВ «Райскай» повідомило, що вимога про надання документів не може бути виконана, оскільки належне зберігання документів та ведення архіву в період із 30.11.2016 до 21.07.2020 включно покладалося саме на ОСОБА_1, яка після звільнення з посади директора відповідні документи новому директору не передала.

За таких обставин ТОВ «Райскай» звернулося до господарського суду з позовом до ОСОБА_1 про витребування із чужого незаконного володіння майна, а саме печатки, відповідних документів, договорів, бази 1С та бази управління відносинами з клієнтами (CRM-системи) за період з 30.11.2016 до 21.07.2020 включно.

ОСОБА_1 заявила зустрічні позовні вимоги про зобов'язання ТОВ «Райскай» надати належним чином завірені копії документів щодо господарської, зокрема статутної, діяльності ТОВ, а також зобов'язання забезпечити аудитору (аудиторській фірмі) можливість проведення зовнішньої незалежної аудиторської перевірки фінансової звітності та діяльності ТОВ за період з 01.01.2020 до 31.12.2020, у тому числі шляхом надання належним чином завірених копій всіх документів відповідно до обсягу аудиторських послуг, визначених у договорі про проведення аудиту фінансової звітності ТОВ та додатку 1 до нього.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, у задоволенні первісного позову було відмовлено. Зустрічний позов задоволено частково.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС погодився з доводами скаржника про неправильне застосування попередніми судовими інстанціями норми частини четвертої статті 41 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», зокрема, щодо визначення обсягу копій документів, які надаються для проведення аудиту.

Як зазначив КГС ВС, згідно із цією нормою ТОВ зобов'язане забезпечити аудитору можливість проведення аудиту та надати завірені підписом уповноваженої особи ТОВ копії всіх документів відповідно до визначеного у договорі обсягу аудиторських послуг.

Отже, ТОВ має два обов'язки: забезпечити аудитору можливість проведення аудиту; надати копії документів. При цьому у ТОВ відсутній обов'язок надавати документи, які виходять за межі обсягу аудиторської перевірки фінансової звітності.

Ураховуючи, що база 1С та база управління відносинами з клієнтами (CRM-системи) ТОВ є електронними базами даних, тобто програмними продуктами для ведення бухгалтерського, податкового та управлінського обліку в комерційних організаціях, а не документами, надання їх копій не охоплюється змістом частини четвертої статті 41 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Аудитор може мати доступ до цих баз в порядку виконання ТОВ обов'язку забезпечити аудитору можливість проведення аудиту, про що має бути

заявлена відповідна вимога. Проте це не може бути підставою для зобов'язання ТОВ надавати копію бази даних, оскільки згідно із частиною другою статті 14 ЦК України особа не може бути примушена до дій, вчинення яких не є обов'язковим для неї.

До того ж поняття копії «електронного доказу» в процесуальному законодавстві та копії «документа» в аспекті статті 41 зазначеного Закону не є тотожними. Прийняття судом та оцінка системи 1С-бухгалтерія як доказу у справі не означає наявність у ТОВ обов'язку надавати копію цієї системи на вимогу учасника.

Водночас з огляду на те, що ТОВ не має обов'язку надавати документи та відомості, які виходять за межі обсягу аудиторської перевірки фінансової звітності, а відповідно до частини другої статті 11 Закону України «Про інформацію» не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини, КГС ВС дійшов висновку, що підстави для зобов'язання ТОВ надавати учаснику копії паспортів та ідентифікаційних кодів керівника (директора), бухгалтера і головного бухгалтера ТОВ у порядку статті 41 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» також відсутні.

При цьому щодо посилань скаржника на те, що відповідно до статті 43 названого Закону ТОВ зобов'язано зберігати та забезпечити кожному учаснику (його представнику) доступ лише до документів, визначених частиною першою цієї статті, КГС ВС зауважив, що ця норма регулює порядок надання документів на вимогу учасника ТОВ. Натомість питання проведення аудиту фінансової звітності товариства та надання аудитором необхідних документів врегульовано в статті 41 цього Закону. Обсяг необхідних документів визначається метою аудиту фінансової звітності товариства та укладеним договором про його проведення і не обмежується виключно тими документами, що визначені у частині першій статті 43 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Обставини наявності витребуваних документів, їх збереження є предметом доказування у загальному порядку.

Тож, зважаючи на викладене, КГС ВС касаційну скаргу задовольнив частково, судові рішення попередніх інстанцій змінив, виключивши з резолютивної частини пункти, якими зобов'язано ТОВ «Райскай» надати належним чином завірені копії паспортів та ідентифікаційних кодів керівника (директора), бухгалтера і головного бухгалтера ТОВ, а також бази 1С та бази управління відносинами з клієнтами (CRM-системи) ТОВ за період з 01.12.2016 до 05.03.2021 в електронному вигляді на окремих носіях інформації. У решті оскаржуваних судових рішень залишив без змін.

Детальніше з текстами постанови КГС ВС від 01.08.2023 та ухвали КГС ВС від 23.10.2023 у справі № 911/2646/21 можна ознайомитися за посиланнями <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112634803>, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114389780>.

2.4. Недопустимість вжиття судом такого заходу забезпечення позову, як зупинення дії рішення загальних зборів ОСББ, що не передбачений ні статтею 137 ГПК України, ні іншими законами України або міжнародними договорами

Частиною першою статті 137 ГПК України визначено вичерпний перелік видів заходів забезпечення позову, який може доповнюватися виключно за рахунок певних заходів забезпечення позову, прямо передбачених законами України або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ (пункт 10 частини першої цієї статті).

Отже, вжиття судом заходу забезпечення позову (зокрема, зупинення дії рішень загальних зборів ОСББ), який хоча і відповідає змісту позовних вимог, предмету спору, є необхідним з урахуванням розумності, обґрунтованості та адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову, однак не передбачений ні процесуальним законом, ні іншим законом України або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана ВРУ, не допускається.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом скаржниці до ОСББ «Володимирська, № 49А» про визнання недійсними рішень загальних зборів співвласників.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 звернулася до господарського суду із заявою про забезпечення позову шляхом зупинення дії рішень загальних зборів ОСББ «Володимирська, № 49А» від 31.03.2021 та від 20.08.2022, оформлених відповідними протоколами.

Господарський суд заяву ОСОБА_1 задовольнив, зупинив дію цих рішень до вирішення спору по суті, зазначивши, що невжиття таких заходів забезпечення позову в подальшому ускладнить відновлення порушених прав та інтересів позивача, оскільки ОСББ може зловживати своїм становищем та вчиняти дії, спрямовані на порушення цих прав та інтересів.

Господарський суд апеляційної інстанції ухвалу місцевого господарського суду скасував та прийняв нове рішення, яким заяву ОСОБА_1 про забезпечення позову залишив без задоволення з тих підстав, що такий вид заходів забезпечення позову як зупинення рішення загальних зборів ОСББ не передбачений частиною першою статті 137 ГПК України або іншими законами України чи міжнародними договорами.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС виходив з того, що в заяві про забезпечення позову заявниця просила зупинити дію рішень загальних зборів ОСББ «Володимирська, № 49А».

Проте такий вид заходу забезпечення позову як зупинення рішення загальних зборів ОСББ не передбачений частиною першою статті 137 ГПК України.

Водночас нормами пункту 10 частин першої статті 137 ГПК України встановлено, що позов забезпечується іншими заходами у випадках, передбачених законами, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ.

Отже, за змістом статті 137 ГПК України (положення частини першої якої містять вичерпний перелік заходів забезпечення позову), якщо сторона просить

вжити захід забезпечення позову, що прямо не передбачений цим процесуальним законом (статтею 137 ГПК України), суд на вимогу учасника справи може вжити такий захід забезпечення, що визначений іншим нормативним актом – законами, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ.

КГС ВС зазначив, що частиною першою статті 137 ГПК України визначено вичерпний перелік видів заходів забезпечення позову, який (перелік) може доповнюватися виключно за рахунок певних заходів забезпечення позову, прямо передбачених законами України або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ (пункт 10 частини першої цієї статті).

З огляду на це не допускається вжиття судом заходу забезпечення позову, який хоча і відповідає змісту позовних вимог, предмету спору, є необхідним з урахуванням розумності, обґрунтованості та адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову, однак не передбачений ні процесуальним законом, ні іншим законом України (міжнародним договором, згода на обов'язковість яких надана ВРУ).

Тож КГС ВС погодився з висновками апеляційного господарського суду про те, що обрані заявницею заходи забезпечення позову у вигляді зупинення дії рішення загальних зборів ОСББ не визначені частиною першою статті 137 ГПК. При цьому у своїй заяві вона не навела посилань на інші закони чи міжнародні договори, якими були б передбачені заходи забезпечення позову, про вжиття яких скаржниця просила суд. В ухвалі суду першої інстанції також відсутні посилання на закон чи міжнародний договір, яким встановлено вжиття заходів забезпечення позову у вигляді зупинення дії рішення загальних зборів ОСББ, рішення правління ОСББ, зупинення дії державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу щодо зміни керівника.

Ураховуючи викладене, КГС ВС залишив касаційну скаргу ОСОБА_1 без задоволення, а оскаржувану постанову – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 15.09.2023 у справі № 910/6804/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113924608>.

3. Справи щодо земельних відносин та права власності

3.1. Правомірність реалізації передбаченого договором оренди земельної ділянки права орендодавця на його розірвання в односторонньому порядку з підстав використання орендарем земельної ділянки не за цільовим призначенням

Заплановане релігійною організацією на орендованій комунальній земельній ділянці, яка за цільовим призначенням відноситься до земель громадської забудови (для будівництва та обслуговування будівель громадських та релігійних організацій), будівництво житлового багатоквартирного будинку є порушенням цільового призначення земельної ділянки.

Оскільки у спірному договорі оренди земельної ділянки сторони узгодили умову про те, що використання земельної ділянки не за цільовим призначенням

є підставою для його одностороннього розірвання орендодавцем, рішення міської ради про розірвання цього договору, яким вона реалізувала таке право у спірних правовідносинах, є законним, правомірним і визнанню недійсним не підлягає

КГС ВС розглянув касаційні скарги Київської міської ради і Громадської організації «Парк Жмаченка» у справі за позовом Релігійної громади «Помісна Церква Християн Віри Євангельської «Християнська Надія» у Дніпровському районі м. Києва до Київської міської ради, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – Громадська організація «Парк Жмаченка», про визнання недійсним рішення Київської міської ради від 24.09.2020 № 455/9534 про розірвання укладеного позивачем та відповідачем договору оренди земельної ділянки.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У 2000 році позивач став власником об'єкта незавершеного будівництва, розташованого в м. Києві, і надалі з метою завершити будівництво та використовувати цей об'єкт як духовно-благодійний комплекс орендував у міста відповідну земельну ділянку.

22.10.2004 позивач та Київська міська рада уклали договір оренди земельної ділянки, за умовами якого (пункт 2.1) цільове призначення орендованої земельної ділянки – для реконструкції, експлуатації та обслуговування духовно-благодійного комплексу

Згідно з пунктом 8.4 цього договору орендар зобов'язаний, зокрема, за письмовою згодою орендодавця зводити в установленому законодавством порядку жилі, виробничі, культурно-побутові та інші будівлі і споруди; завершити реконструкцію об'єкта в строки, встановлені проектною документацією на будівництво, затвердженою в установленому порядку, але не пізніше ніж через три роки з моменту державної реєстрації права оренди; використовувати земельну ділянку відповідно до її цільового призначення; своєчасно вносити орендну плату тощо.

У пункті 11.4 зазначеного договору сторони погодили умову про його припинення шляхом розірвання в односторонньому порядку за ініціативою орендодавця, зокрема, в разі використання орендарем земельної ділянки не за цільовим призначенням.

Дострокове розірвання договору оренди земельної ділянки у разі невиконання або неналежного виконання орендарем визначених у пунктах 5.1 та 8.4 договору обов'язків також було передбачено в пункті 11.5 цього договору.

24.09.2020 на пленарному засіданні Київської міської ради було прийнято рішення про розірвання укладеного позивачем та відповідачем договору оренди земельної ділянки, оскільки позивач порушив взяті на себе при укладенні договору зобов'язання, а саме порушив цільове призначення земельної ділянки та строки планованої реконструкції. Крім того, цим же рішенням відповідній земельній ділянці надано статус парку.

Законність прийнятого Київською міською радою рішення стала предметом судового розгляду у цій справі, яка розглядалась судами неодноразово.

За результатами нового розгляду рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, позов було задоволено, рішення про розірвання договору оренди земельної ділянки визнано недійсним.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС виходив з того, що заплановане релігійною організацією на орендованій комунальній земельній ділянці, яка за цільовим призначенням відноситься до земель громадської забудови (для будівництва та обслуговування будівель громадських та релігійних організацій), будівництво житлового багатоквартирного будинку є порушенням цільового призначення земельної ділянки.

При цьому в постанові ВС від 19.04.2021 у справі № 640/11650/20 міститься однозначний висновок про те, що чинне законодавство розмежує цільове призначення земель житлової та громадської забудови. На земельних ділянках, які за функціональним призначенням належать до земель громадської забудови, не повинно дозволятися будівництво житлових будинків, оскільки така територія призначена для задоволення публічних інтересів (для розміщення громадських будівель і споруд – готелів, офісних будівель, торговельних будівель, для публічних виступів, для музеїв та бібліотек, для навчальних та дослідних закладів, для лікарень та оздоровчих закладів тощо), а не для розміщення житлової забудови.

Крім того, ВС у своїх постановках неодноразово звертав увагу на те, що наміри використання земельної ділянки в межах певної категорії земель мають відповідати містобудівній документації та документації із землеустрою. Забудова земельної ділянки здійснюється в межах її цільового призначення, встановленого містобудівною документацією на місцевому рівні, що визначено статтею 24 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності».

У постановках ВС також наводився висновок про те, що нецільовим використанням земельної ділянки з категорії земель житлової та громадської забудови є її використання за іншим призначенням, всупереч генеральному плану населеного пункту, іншій містобудівній документації, плану земельно-господарського устрою тощо, тобто всупереч земельному законодавству України.

Як встановлено судами попередніх інстанцій у цій справі, спірна земельна ділянка відноситься до категорії земель – землі житлової та громадської забудови; цільове призначення – 03.04: для будівництва та обслуговування будівель громадських та релігійних організацій; вид використання земельної ділянки – для реконструкції, експлуатації та обслуговування духовно-благодійного комплексу.

Згідно з даними Генерального плану м. Києва та проекту планування його приміської зони на період до 2020 року, затвердженого рішенням Київської міської ради від 28.03.2002 № 370/1804, функціональне призначення спірної земельної ділянки – територія громадських будівель та споруд.

КГС ВС зазначив, що посилання судів попередніх інстанцій на положення ДБН В.2.2-9:2018 та ДБН Б.2.2-12:2019 є помилковими, оскільки в їх розумінні багатофункціональними спорудами є будинки і комплекси, які формуються із приміщень, їх груп, різного громадського, житлового та іншого призначення, поєднання яких обумовлено економічною доцільністю і містобудівними вимогами.

Водночас будь-яких доказів необхідності поєднання релігійного храму (духовного центру) із житловим багатоквартирним будинком, що обумовлювалося б містобудівними вимогами, матеріали цієї справи не містять. Більше того, очевидним для будь-якого розумного спостерігача є і той факт, що жодної економічної доцільності такого поєднання також не може бути.

Тож КГС ВС дійшов висновку, що оскільки у спірному договорі оренди земельної ділянки сторони передбачили обов'язок орендаря використовувати орендовану земельну ділянку за цільовим призначенням, а він такий обов'язок істотно порушив, Київська міська рада мала усі підстави для одностороннього розірвання зазначеного правочину, адже право орендодавця на такі дії сторони у договорі оренди також обумовили.

КГС ВС окремо зауважив, що, незважаючи на підставність вчинених Київською міською радою дій щодо одностороннього розірвання договору оренди, за релігійною організацією у будь-якому випадку залишається право на оформлення землекористування під належним їй об'єктом в порядку визначеному чинним ЗК України, а відтак доступною для неї є можливість завершити будівництво духовного центру, використовувати своє майно за призначенням та в подальшому мирно ним володіти.

Ураховуючи викладене, КГС ВС задовольнив касаційні скарги, скасував оскаржувані судові рішення попередніх інстанцій та прийняв нове – про відмову в позові.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.10.2023 у справі № 910/20745/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114291950>.

3.2. Особливості розгляду спорів про приватизацію об'єктів державної власності шляхом їх викупу орендарем. Обставини, встановлення яких є необхідним відповідно до норм законодавства, що регулюють ці правовідносини

Розглядаючи справу про включення об'єкта державної власності до переліку об'єктів малої приватизації, що підлягають приватизації, та затвердження цього переліку, суди з урахуванням предмета та підстав позову мають надати відповіді на такі запитання:

1. Чи наявні правові підстави для включення спірних приміщень до переліку об'єктів малої приватизації?
2. Якщо так, то чи підлягають приватизації спірні приміщення шляхом викупу?
3. Якщо так, то чи належить зазначене право позивачу?

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Консалтинговий центр «Сервіс» у справі за позовом скаржника до ФДМУ, Регіонального відділення ФДМУ по Львівській, Закарпатській та Волинській областях (далі – відділення ФДМУ), за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідачів – Державна митна служба України, про включення об'єкта

державної власності до переліку об'єктів малої приватизації, що підлягають приватизації, та затвердження цього переліку.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

01.10.2003 Західна регіональна митниця та ТОВ «Консалтинговий центр «Сервіс» уклали договір оренди нежитлових приміщень в адміністративному будинку митниці, розташованому в м. Львові.

Як стверджував позивач, об'єкт оренди безперервно перебуває у нього в оренді впродовж останніх 19 років, не задіяний у безпосередній діяльності митниці, протягом всього часу оренди функціонував як заклад громадського харчування та не має ознак об'єктів, що не підлягають приватизації, визначених частиною другою статті 4 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна».

У 2006 році позивач отримав від митниці згоду на проведення невід'ємних поліпшень спірного майна.

Надалі орендодавця за договором було змінено на Регіональне відділення ФДМУ по Львівській області у зв'язку із змінами до законодавства та ліквідацією Західної регіональної митниці.

01.06.2021 позивач звернувся до ФДМУ із заявою про включення орендованих приміщень до переліку об'єктів малої приватизації, що підлягають приватизації.

Відділення ФДМУ направило митниці лист, в якому просило в установлений законодавством строк надати згоду або вмотивовану відмову на включення відповідних приміщень до переліку об'єктів малої приватизації, що підлягають приватизації.

У відповідь на це відділення ФДМУ отримало відмову, мотивовану чинністю договору оренди та нагальним завершенням реорганізації територіальних органів Державної митної служби України, про що повідомило позивача.

Звертаючись до суду з позовом у цій справі, позивач зазначав, що невключення орендованих ним приміщень до переліку об'єктів державної власності, що підлягають приватизації, є порушенням вимог Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» та його прав.

Місцевий господарський суд заявлені позовні вимоги задовольнив, зобов'язав відділення ФДМУ включити орендовані позивачем нежитлові приміщення до переліку об'єктів малої приватизації, що підлягають приватизації шляхом викупу.

Апеляційний господарський суд рішення суду першої інстанції скасував та ухвалив нове – про відмову в задоволенні позову.

ОЦІНКА СУДУ

За висновками КГС ВС, суди, розглядаючи цю справу, з урахуванням предмета та підстав позову повинні були фактично надати відповіді на такі запитання: 1) чи наявні правові підстави для включення спірних приміщень до переліку об'єктів малої приватизації; 2) якщо так, то чи підлягають приватизації спірні приміщення шляхом викупу; 3) якщо так, то чи належить зазначене право позивачу?

При цьому, надаючи відповідь на питання щодо наявності правових підстав для включення спірних приміщень до переліку об'єктів малої приватизації, слід

ураховувати, що алгоритм дій уповноважених органів полягає насамперед у перевірці того, чи може зазначений об'єкт бути об'єктом приватизації взагалі з об'єктивних або суб'єктивних причин. Про це, зокрема, свідчать приписи частини дев'ятої статті 11 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна», яка містить перелік підстав для відмови державними органами приватизації у включенні до переліку об'єктів, що підлягають приватизації, кожна з яких є самостійною підставою.

Проте, вирішуючи спір у цій справі, господарські суди попередніх інстанцій зосередились на питанні встановлення вмотивованості відмови органу, уповноваженого управляти державним майном, у погодженні щодо включення до переліку об'єктів, що підлягають приватизації.

Суди не звернули уваги та не надали правової оцінки щодо інших підстав відмови у включенні до переліку об'єктів, що підлягають приватизації, зокрема, що приватизації не підлягають пам'ятки, включені до переліку пам'яток, що не підлягають приватизації (частина друга статті 4 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна»).

Водночас однією з підстав для непогодження спірної приватизації слугували дані, що орендоване майно є пам'яткою культурної спадщини місцевого значення, і суди були зобов'язані їх перевірити та надати належну правову оцінку.

Якщо ж суди на підставі повно та всебічно з'ясованих обставин справи з урахуванням норм матеріального законодавства дійдуть висновку про відсутність вмотивованої відмови органу, уповноваженого управляти державним майном, у погодженні щодо включення до переліку об'єктів, що підлягають приватизації, а також відсутність інших підстав, які виключають можливість включення до переліку об'єктів, що підлягають приватизації, можна надати відповідь на наступне питання, яке підлягало вирішенню при розгляді цієї справи: чи підлягають приватизації спірні приміщення шляхом викупу?

Способи приватизації унормовано статтею 13 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна». Зокрема, приватизація державного або комунального майна здійснюється шляхом: 1) продажу об'єктів права державної або комунальної власності на аукціоні, у тому числі аукціоні з умовами, аукціоні без умов, аукціоні за методом покрокового зниження стартової ціни та подальшого подання цінових пропозицій, аукціоні із зниженням стартової ціни, аукціоні за методом вивчення цінових пропозицій; 2) викупу об'єктів приватизації.

Як зауважив КГС ВС, положення частин другої та третьої статті 18 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» визначають саме умови, за яких орендар набуває права на приватизацію шляхом викупу об'єктів державної або комунальної власності, переданих в оренду.

Виконання зазначених умов не породжує беззаперечність його права саме на викуп, а орган приватизації має право визначити, що приватизація такого об'єкта відбудеться на аукціоні (обов'язковою умовою якого є компенсація орендарю вартості невід'ємних поліпшень).

Тож прийняття рішення про те, яким способом відбуватиметься приватизація державного або комунального майна (шляхом викупу чи шляхом проведення аукціону), належить до компетенції органу приватизації.

Відповідно до правової позиції, викладеної у постанові ВС від 07.07.2021 у справі № 910/6319/19, дискреційними є повноваження суб'єкта владних повноважень обирати у конкретній ситуації між альтернативами, кожна з яких є правомірною. Прикладом таких повноважень є повноваження, закріплені у законодавстві із застосуванням слова «може». У такому випадку дійсно суд не може зобов'язати суб'єкта владних повноважень обрати один з правомірних варіантів поведінки, оскільки який би варіант реалізації повноважень не обрав відповідач, кожен з них буде правомірним, а тому це не порушує будь-чийх прав.

КГС ВС зазначив, що відповідь на ці запитання також фактично залишилась поза увагою господарських судів попередніх інстанцій, водночас вони зосередились на відповіді на останнє питання, яке підлягало вирішенню в межах цього спору: чи набув позивач право на приватизацію спірного майна шляхом викупу?

Вирішуючи це питання, суди попередніх інстанцій не звернули уваги на те, що договір оренди від 01.10.2003 укладений в той час, коли правовідносини у сфері оренди державного та комунального майна і приватизації державного майна регулювалися відповідно законами України (назви в редакції на час укладення договору) «Про оренду державного та комунального майна» та «Про приватизацію державного майна».

Зокрема, згідно із частиною дев'ятою статті 17 зазначеного Закону орендар має право на викуп об'єкта оренди, якщо це було передбачено договором оренди, укладеним до набрання чинності Законом України «Про оренду державного майна». Орендар здійснює викуп об'єкта оренди відповідно до законодавства та договору оренди. Умови викупу (ціна, порядок, строки, засоби платежу) визначаються в договорі оренди.

Однак, господарськими судами попередніх інстанцій не з'ясовано, чи передбачено умовами договору оренди від 01.10.2003 право викупу орендарем об'єкта оренди та чи набув він таке право відповідно до умов Закону України від 18.01.2018 №2269-VIII «Про приватизацію державного і комунального майна».

Отже, КГС ВС дійшов висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню, а оскаржувані судові рішення попередніх інстанцій – скасуванню з направленням справи на новий розгляд до місцевого господарського суду, під час якого судам необхідно урахувати викладене, встановити усі обставини, що входять до предмета доказування такого позову, з'ясувати, зокрема, чи увійшли орендовані позивачем приміщення до переліку об'єктів культурної спадщини, які не підлягають приватизації, чи набув позивач право викупу об'єкта оренди, і, зважаючи на встановлене, застосувати ті норми права, якими регулюються спірні правовідносини.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.10.2023 у справі № 910/8623/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114187051>.

3.3. Щодо права власності співвласників багатоквартирного житлового будинку на контейнерний майданчик, який побудований біля цього будинку та необхідний для задоволення побутових потреб його співвласників

Системний аналіз норм статті 1 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», статті 382 ЦК України, статей 13, 21, 23, 25 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» свідчить про те, що контейнерні майданчики для збору побутових відходів, розташовані на прибудинкових територіях багатоквартирних будинків, належать до елементів благоустрою (споруд), утримання яких проводиться балансоутримувачами або організаціями, визначеними ними на договірних засадах, та є спільним майном багатоквартирного будинку, яке належить усім власникам квартир та нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку як співвласникам на праві спільної сумісної власності спільного майна багатоквартирного будинку

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСББ «Автомобіліст-3» у справі за позовом скаржника до виконавчого комітету Запорізької міської ради, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – Запорізьке комунальне автотранспортне підприємство 082801 «Комунсантрансекологія», про визнання незаконним рішення виконавчого комітету від 11.02.2022 № 40/1 в частині закріплення на праві господарського відання за зазначеним комунальним підприємством контейнерного майданчика для твердих побутових відходів, розташованого на прибудинковій території багатоквартирного будинку, в якому створено ОСББ «Автомобіліст-3».

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

11.02.2022 виконавчим комітетом Запорізької міської ради було прийнято рішення № 40/1 «Про закріплення на праві господарського відання за Запорізьким комунальним автотранспортним підприємством 082801 «Комунсантрансекологія» контейнерних майданчиків для твердих побутових відходів», мотивоване статтями 59, 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», статтею 136 ГК України.

Позивач стверджував, що 20.08.2022 йому стало відомо про проведення ТОВ «Публічні процедури» аукціону. Як вбачалось з доданого до оголошення документа «Дислокація контейнерних майданчиків», на відкриті торги було виставлено контейнерний майданчик, розташований на прибудинковій території багатоквартирного будинку, в якому створено ОСББ «Автомобіліст-3».

Вважаючи, що рішення виконавчого комітету Запорізької міської ради від 11.02.2022 № 40/1 в частині зазначеного контейнерного майданчика порушує право спільної сумісної власності мешканців багатоквартирного будинку, ОСББ «Автомобіліст-3» звернулося з позовом до суду.

Рішенням господарського суду позов було задоволено в повному обсязі, визнано спірне рішення виконавчого комітету у відповідній частині недійсним.

Постановою суду апеляційної інстанції рішення місцевого господарського суду було скасовано та прийнято нове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено. Постанова апеляційного суду мотивована тим, що за відсутності акта, який посвідчує право власності або постійного користування відповідною земельною ділянкою, та без належного дозволу на розміщення цього об'єкта не можна вважати доведеним факт належності спірного контейнерного майданчика на праві спільної сумісної власності співвласникам багатоквартирного будинку.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС виходив з того, що спірні правовідносин є складними і стосуються питань права власності, поводження з відходами, благоустрою, надання комунальних послуг тощо, а отже, законодавець залежно від їх характеру оперує поняттями «земельна ділянка», «прибудинкова територія», «прилегла територія», що необхідно враховувати при вирішенні цього спору.

Із системного аналізу норм статті 1 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», статті 382 ЦК України, статей 13, 21, 23, 25 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» вбачається, що контейнерні майданчики для збору побутових відходів, розташовані на прибудинкових територіях багатоквартирних будинків, належать до елементів благоустрою (споруд), утримання яких проводиться балансоутримувачами або організаціями, визначеними ними на договірних засадах, та є спільним майном багатоквартирного будинку, яке належить усім власникам квартир та нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку як співвласникам на праві спільної сумісної власності спільного майна багатоквартирного будинку.

У такий спосіб існує презумпція приналежності цих об'єктів благоустрою власникам будинків навіть без складення актів прийому-передачі щодо них, а обов'язок щодо спростування такої презумпції, у тому числі доведення, що зазначений об'єкт є елементом благоустрою (спорудою), який забезпечує не лише конкретне ОСББ, а й інших осіб (наприклад, у межах організації системи управління відходами (поводження з ними)), не перебуває на його прибудинковій території тощо, покладається саме на орган місцевого самоврядування.

КГС ВС не погодився з посиланнями суду апеляційної інстанції на відсутність у позивача документів, які б підтверджували право власності або право постійного користування на земельну ділянку, на якій розміщений спірний контейнерний майданчик, зазначивши, що на державні органи покладено обов'язок запровадити внутрішні процедури, які посилять прозорість і ясність їхніх дій, мінімізують ризик помилок і сприятимуть юридичній визначеності у правовідносинах, які зачіпають майнові інтереси.

Тож, оскільки держава не виконала свій обов'язок (передбачений частиною другою статті 42 ЗК України) запровадити внутрішню процедуру передачі земельних ділянок, на яких розташовані багатоквартирні будинки, співвласникам цього будинку, що сприяло б юридичній визначеності у цивільних правовідносинах, які зачіпають майнові інтереси особи, то негативні наслідки такої бездіяльності мають покладатися саме на державу, а не на відповідних суб'єктів, зокрема позивача, в провину якому

не може ставитися відсутність затвердження КМУ порядку безоплатної передачі земельної ділянки у власність або в постійне користування співвласникам багатоквартирного будинку.

Водночас КГС ВС зауважив, що реєстрація права власності хоча і є необхідною умовою, з якою закон пов'язує виникнення речових прав на нерухоме майно, однак реєстраційні дії є похідними від юридичних фактів, на підставі яких виникають, припиняються чи переходять речові права, тобто державна реєстрація сама по собі не є способом набуття права власності.

Ураховуючи викладене, КГС ВС задовольнив касаційну скаргу позивача, скасував постанову господарського суду апеляційної інстанції, рішення місцевого господарського суду залишив у силі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.10.2023 у справі № 908/1866/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114187052>.

4. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів

4.1. Правомірність застосування заборони здійснення банками валютних операцій, учасниками яких є суб'єкти з місцезнаходженням у рф або в рб, до операцій із зарахування коштів, що надійшли від таких суб'єктів на поточний рахунок клієнта в Україні як платіж за договором оренди. Відсутність у цьому разі порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції

НБУ має право обмежувати валютні операції в межах території України, в тому числі забороняти зараховувати на рахунок клієнта – отримувача коштів в іноземній валюті, що надійшли від нерезидента – контрагента, в разі необхідності забезпечення національної безпеки, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, виконання взятих Україною зобов'язань за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, а також випадків запровадження НБУ відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції» заходів захисту.

Банк з метою здійснення валютного нагляду за операцією клієнта з переказу коштів в іноземній валюті зобов'язаний виконувати нормативно-правові акти з питань здійснення операцій з валютними цінностями з юридичними особами – нерезидентами, і клієнт не має права вимагати виконання умов договору, якщо це суперечить вимогам чинного законодавства.

Постанова НБУ № 18 є нормативно-правовим актом, який установлює особливості щодо здійснення операцій з валютними цінностями в період запровадження воєнного стану та впроваджує обмеження, які банки та їх клієнти мають дотримуватися під час проведення відповідних операцій.

Постанова НБУ № 18 забороняє банкам здійснювати будь-які валютні операції, учасником яких є юридична або фізична особа, яка має місцезнаходження

(зареєстрована / постійно проживає) у рф або у рб. Тому банк не має права здійснювати зарахування коштів, що надійшли від таких осіб на поточний рахунок клієнта в Україні як платіж за договором оренди.

Така заборона не є обмеженням прав клієнта в розумінні статті 1074 ЦК України, оскільки не стосується порядку розпорядження грошовими коштами, що були зараховані на рахунки.

Крім того, втручання у право орендодавця мирно володіти своїм майном, що полягало у неможливості отримувати ним орендні платежі внаслідок введення заборони на отримання платежів від контрагентів-нерезидентів з місцезнаходженням в рф, відповідало вимозі законності, переслідувало загальний інтерес та було пропорційним переслідуваній правомірній меті. Застосований захід не позбавив орендодавця законних очікувань щодо його власності, а лише відстрочив можливість набуття належних йому грошових коштів (зокрема, на період дії правового режиму воєнного стану). Отже, у цьому разі не було порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Хімекс Лімітед» у справі за позовом скаржника до АТ «Райффанзен Банк» (далі – Банк) про визнання права позивача на зарахування Банком валютних коштів на розрахунковий рахунок виконання зобов'язань ООО «ЭЛ 6» за договором оренди № 12-04-2021-ЭПМ від 12.04.2021 та зобов'язання Банку здійснити зарахування валютних коштів на відповідний розрахунковий рахунок позивача на виконання цих зобов'язань.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

До початку повномасштабного вторгнення рф позивач-резидент уклав з нерезидентом, який має місцезнаходження в рф, договір оренди залізничних вагонів. За цим договором вагони у кількості 12 штук з травня 2021 року до 30.04.2024 у режимі тимчасового ввезення перебувають на території рф.

24.02.2022 у зв'язку з військовою агресією рф в Україні було введено воєнний стан.

Контрагент продовжував сплачувати орендні платежі через систему Swift, і у березні – липні 2022 року Банк зараховував кошти за цим договором на рахунок резидента.

У серпні 2022 року Банк відмовив у проведенні операції із зарахування коштів у сумі 8 640,00 євро на рахунок резидента, що були перераховані 14.07.2022 контрагентом-нерезидентом з місцезнаходженням в рф як оплата за договором оренди за червень 2022 року, а також 8 568,00 євро, що були перераховані 05.08.2022 як оплата за липень 2022 року.

Рішення про відмову в проведенні зазначених операцій Банк мотивував зміною Правил банківського обслуговування суб'єктів господарювання та внутрішньої політики щодо заборонених операцій, до яких, зокрема, віднесено фінансові операції клієнтів, що прямо або опосередковано пов'язані з рф / рб.

Не погоджуючись з такими діями Банку, позивач звернувся до господарського суду з позовом у цій справі.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, у задоволенні цього позову було відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що у період запровадження воєнного стану порядок проведення розрахунків за валютними операціями регулює Постанова НБУ № 18, яка, зокрема, передбачає припинення здійснення валютних операцій з резидентами країни-агресора та її союзника, крім випадків, передбачених цією Постановою. Постанова НБУ № 18 є нормативно-правовим актом, який впроваджує обмеження, які банки та їх клієнти мають дотримуватися під час проведення відповідних операцій.

Відхиляючи аргументи скаржника про те, що обмеження, встановлені Постановою НБУ № 18, стосуються виключно Банку, КГС ВС зауважив, що правовідносини із здійснення платіжних операцій за поточним рахунком є договірними, але регламентація здійснення валютних операцій суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами є компетенцією НБУ, тому Банк не має права вчиняти для клієнта валютні операції, якщо це суперечить вимогам чинного законодавства.

Предметом спору у цій справі є примусове виконання зобов'язання здійснити зарахування на рахунок грошових коштів, що надійшли клієнтові. Цивільні обов'язки виконуються у межах, встановлених договором або актом цивільного законодавства. Особа не може бути примушена до дій, вчинення яких не є обов'язковим для неї (частини перша та друга статті 14 ЦК України). Тож у цьому разі позивач просить зобов'язати Банк вчинити дії, що є для нього забороненими відповідно до норм, встановлених НБУ в межах своїх повноважень.

КГС ВС також відхилив доводи позивача про неправильне застосування частини першої статті 1074 ЦК України, зазначивши, що ця норма регулює порядок обмеження прав клієнта щодо розпоряджання грошовими коштами, які перебувають на його рахунку, а за обставинами цієї справи НБУ заборонив здійснення певних видів валютних операцій, що мало наслідком відмови Банку здійснити зарахування коштів на рахунок клієнта.

КГС ВС не погодився з твердженнями скаржника про відсутність у НБУ відповідних повноважень та незастосування судами частини третьої статті 178 ГК України, оскільки за змістом цієї норми КМУ у визначених законом випадках може видавати правила, обов'язкові для сторін публічного зобов'язання, а вжите слово «може» означає, що КМУ видає такі правила у межах своєї компетенції та у випадках, передбачених законом. Норма не містить вказівки, що такі правила видає виключно КМУ. Натомість частина п'ята статті 633 ЦК України визначає, що актами цивільного законодавства можуть бути встановлені правила, обов'язкові для сторін при укладенні і виконанні публічного договору. Валютні операції / операції з іноземною валютою здійснюються відповідно до валютного законодавства та нормативно-правових актів НБУ з питань здійснення операцій з валютними цінностями.

Щодо аргументів позивача про неправильне застосування судами до спірних правовідносин норми пункту 17 постанови НБУ № 18 за колом осіб, то КГС ВС зазначив, що при ухваленні рішення суд вирішує, зокрема, таке питання: яку правову норму належить застосувати до цих правовідносин (пункт 3 частини першої статті 237 ГПК України), і в мотивувальній частині рішення наводить норми права, на які посилалися сторони і які суд не застосував, та мотиви їх незастосування (пункт 8 частини четвертої статті 238 ГПК України). У позовній заяві позивач прямо посилався на необхідність застосування норми підпункту 2 пункту 17-2 Постанови НБУ № 18, що містить перелік операцій, на які не поширюється заборона, встановлена в пункті 17 цієї Постанови, що обумовлює необхідність зазначення в мотивувальній частині мотивів незастосування цієї норми. При цьому попередні судові інстанції обґрунтовано виходили з того, що відповідно до названого пункту дозволено переказ коштів за операціями з експорту товарів, а розрахунки за договорами оренди не належать до розрахунків з експорту товару. Операції, пов'язані з виконанням зобов'язань за договорами оренди, належать до валютних операцій, пов'язаних із рухом капіталу (підпункт 3 пункту 1 розділу I Положення про здійснення операцій із валютними цінностями, затвердженого постановою Правління НБУ від 02.01.2019 № 2).

Ураховуючи викладене, КГС ВС дійшов таких висновків:

- НБУ має право обмежувати валютні операції в межах території України, в тому числі забороняти зараховувати на рахунок клієнта - отримувача коштів в іноземній валюті, що надійшли від нерезидента-контрагента, у разі необхідності забезпечення національної безпеки, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, виконання взятих Україною зобов'язань за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, а також випадків запровадження НБУ відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції» заходів захисту;

- Банк з метою здійснення валютного нагляду за операцією клієнта з переказу коштів в іноземній валюті зобов'язаний виконувати нормативно-правові акти з питань здійснення операцій з валютними цінностями з юридичними особами - нерезидентами, і клієнт не має права вимагати виконання умов договору, якщо це суперечить вимогам чинного законодавства;

- Постанова НБУ № 18 є нормативно-правовим актом, який установлює особливості щодо здійснення операцій з валютними цінностями в період запровадження воєнного стану та впроваджує обмеження, які банки та їх клієнти мають дотримуватися під час проведення відповідних операцій;

- Постанова НБУ № 18 забороняє банкам здійснювати будь-які валютні операції, учасником яких є юридична або фізична особа, яка має місцезнаходження (zareєстрована / постійно проживає) у рф або у рб. Банк не має права здійснювати зарахування коштів, що надійшли від таких осіб на поточний рахунок клієнта в Україні як платіж за договором оренди вагонів;

- така заборона не є обмеженням прав клієнта в розумінні статті 1074 ЦК України, оскільки не стосується порядку розпоряджання грошовими коштами, що були зараховані на рахунки.

Вирішуючи питання, чи було у цій справі порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції (про що зазначав скаржник), КГС ВС виходив з такого.

Неможливість позивача отримувати орендні платежі внаслідок введення заборони на отримання платежів від контрагентів-нерезидентів з місцезнаходженням в рф було втручанням у право мирно володіти своїм майном. Це був захід, який у розумінні абзацу другого статті 1 Першого протоколу до Конвенції становить здійснення державою контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів.

Втручання відповідало вимозі законності в тому сенсі, що воно ґрунтувалося на відповідних правових положеннях Конституції України та інших законів і було результатом правових актів НБУ, прийнятих законно. Дії НБУ при введенні заборони на здійснення валютних операцій були в межах його свободи розсуду і не були «явно необґрунтовані». Той факт, що договір оренди був укладений до 24.02.2022, не має значення з точки зору законності, оскільки заборона стосувалась валютних платежів, що здійснювалися після 24.02.2022.

З'ясовуючи правомірність мети оспорюваного припису, КГС ВС зазначив, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (частина перша статті 17 Конституція України).

У світлі складної ситуації, яку переживає нація, застосоване втручання переслідувало загальний інтерес. Такий захід був виправданий введенням в Україні воєнного стану у зв'язку з військовою агресією рф проти України – події, яка неминуче спричинила прийняття зміни соціально-економічного законодавства з метою забезпечення надійності та стабільності функціонування банківської системи України, а також вжиття заходів протидії державі-агресору.

З огляду на широку свободу розсуду, надану державі в цій сфері, втручання в права заявника було пропорційним переслідуваній меті. На позивача не було покладено індивідуальний і надмірний тягар. Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є справою всього Українського народу. Позивачу було забезпечено перехідний період. Застосований захід не позбавив позивача його законних очікувань щодо його власності, а лише відстрочив можливість набуття належних йому грошових коштів (зокрема, на період дії правового режиму воєнного стану).

Отже, за висновками КГС ВС, у цій справі не було порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

До того ж КГС ВС зауважив, що відповідно до статтею 15 Конвенції під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

Україною було здійснено відповідний відступ від зобов'язань за Міжнародним пактом та Конвенцією, який стосується прав за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції та діятиме до завершення воєнного стану на всій території нашої держави. Повідомлення про припинення Україною відступу буде надіслано на адресу Генерального секретаря ООН.

Зважаючи на наведене, КГС ВС залишив касаційну скаргу позивача без задоволення, а оскаржувані судові рішення попередніх судових інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 10.10.2023 у справі № 910/11289/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/114086538>.

4.2. Мета неустойки полягає в стимулюванні боржника та не покликана на отримання кредитором невинуватених прибутків внаслідок стягнення штрафних санкцій

Вирішуючи питання стосовно зменшення неустойки (відхилення відповідного клопотання про зменшення), суди мають враховувати, серед іншого, її мету, яка полягає у стимулюванні боржника до виконання основного зобов'язання та не покликана на отримання кредитором внаслідок стягнення штрафних санкцій невинуватених додаткових прибутків.

У розгляді клопотання про зменшення штрафних санкцій у спорі про їх стягнення внаслідок прострочення виконання зобов'язання порушенням статей 86, 210, пункту 5 частини четвертої статті 238 ГПК України є залишення судами без дослідження та оцінки незаперечуваних позивачем доводів відповідача про прийняття ним рішень та здійснення за власний кошт дій, які вберегли майно позивача від можливого знищення. Зокрема, доводів щодо обстрілів майданчиків та ремонтних приміщень, де проводилися ремонтні роботи, самостійного з ініціативи відповідача та за його власний кошт відбуксирування машин, які ремонтувалися, до іншого міста, закінчення там ремонтних робіт, а також про відсутність у матеріалах справи будь-яких відомостей, з аналізу яких можна дійти висновку, що позивачу завдані збитки

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Техекспрес-М» у справі за позовом АТ «Українська залізниця» в особі регіональної філії «Придніпровська залізниця» АТ «Українська залізниця» (далі – Укрзалізниця) до ТОВ «Техекспрес-М» про стягнення 1 718 072,40 грн.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Укрзалізниця (замовник) та ТОВ «Техекспрес-М» (виконавець) уклали договір від 25.10.2021 № ПР/п-21559/НЮ, за умовами якого виконавець зобов'язався на власний ризик, своїми силами, засобами та матеріалами надати послуги з ремонту снігоприбиральної машини СМ-2, згідно з обсягом послуг (додаток 1) та переліком послуг (додаток 2) з її ремонту, а замовник зобов'язався прийняти та оплатити їх на умовах договору.

У листі від 28.10.2021 виконавець надав гарантію виконання ремонту відповідної машини у строк, передбачений пунктом 4.1 зазначеного договору, тобто не пізніше 29.12.2021.

Відповідно до рознарядки від 10.11.2021 замовник просив надати послуги з ремонту та встановив строк виконання робіт – не більше 60 календарних днів з дня підписання акта приймання-передачі відповідної машини в ремонт, але не пізніше 30.12.2021, якщо такий акт підписано після 01.11.2021.

Надалі претензією від 29.12.2021 замовник повідомив, що після отримання відповідачем рознарядки станом на 30.12.2021 послуги з ремонту не надані.

Крім того, в претензії від 07.02.2022 замовник просив виконавця сплатити пеню та штраф за прострочення зобов'язання з надання послуг з ремонту (пункт 6.4 договору), а в листі від 14.04.2022 зазначив, що ремонт снігоприбиральної машини СМ-2 за договором не проведений, станом на 24.02.2022 порушення термінів надання послуг становить 56 днів, у зв'язку із чим нараховуються пеня та штраф.

ТОВ «Техекспрес-М» листом від 20.04.2022 № 20/04-001 повідомило замовника, що обсяг виконаних робіт становить 100 % від необхідного, відповідна снігоприбиральна машина перебуває в м. Харкові і після закінчення бойових дій у цьому місті замовника буде поінформовано про дату та час приймання зазначеної машини з ремонту. Виконавець також зауважив, що не погоджується з нарахуванням пені та штрафу.

Укрзалізниця звернулася до суду з позовом до ТОВ «Техекспрес-М» про стягнення пені у розмірі 1 242 716,40 грн за період з 30.12.2021 до 30.06.2022 та штрафу за прострочення надання послуг понад 30 днів в розмірі 475 356,00 грн за договором.

Рішенням господарського суду зазначений позов було задоволено частково та стягнуто пеню в розмірі 752 156,78 грн за період з 30.12.2021 до 30.06.2022 і штраф у розмірі 287 710,13 грн.

Постановою суду апеляційної інстанції рішення місцевого господарського суду в частині відмови у задоволенні позовних вимог було скасовано, позовні вимоги задоволено в повному обсязі.

ОЦІНКА СУДУ

Предметом розгляду у цій справі є стягнення штрафу та пені за прострочення виконання робіт з ремонту.

КГС ВС, зокрема, зазначив, що відповідно до статті 233 ГК України у разі якщо належні до сплати штрафні санкції надмірно великі порівняно із збитками кредитора, суд має право зменшити розмір санкцій. При цьому повинно бути взято до уваги ступінь виконання зобов'язання боржником, майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні; не лише майнові, але й інші інтереси сторін, що заслуговують на увагу.

Якщо порушення зобов'язання не завдало збитків іншим учасникам господарських відносин, суд може з урахуванням інтересів боржника зменшити розмір належних до сплати штрафних санкцій.

Розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення (частина третя статті 551 ЦК України).

Зі змісту наведених норм вбачається, що законодавець надав суду можливість зменшувати штрафні санкції, який, у свою чергу, має керуватися при вирішенні такого питання не лише принципом свободи договору, який полягає у можливості сторін правочину узгодити різноманітні штрафні санкції, а й принципом справедливості, добросовісності та розумності.

Для того щоб неустойка не набула ознак каральної санкції, діє правило частини третьої статті 551 ЦК України про те, що суд вправі зменшити розмір неустойки, якщо він є завеликим порівняно зі збитками, які розумно можна було б передбачити.

Ураховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку, що судові рішення попередніх інстанцій вимогам процесуального закону (статті 236, 237 ГПК України) не відповідають.

Крім того, КГС ВС зауважив, що суди попередніх інстанцій залишили поза увагою те, що Конституційний Суд України у Рішенні від 11.07.2013 № 7-рп/2013 зазначив, що наявність у кредитора можливості стягувати із споживача надмірні грошові суми як неустойку змінює її дійсне правове призначення. Неустойка має на меті насамперед стимулювати боржника до виконання основного грошового зобов'язання та не може становити непомірний тягар для споживача і бути джерелом отримання невикористаних додаткових прибутків для кредитора.

Отже, вирішуючи питання стосовно зменшення неустойки (відхилення відповідного клопотання про зменшення), суди мають враховувати, зокрема, її мету, яка полягає у стимулюванні боржника до виконання основного зобов'язання та не покликана на отримання кредитором внаслідок стягнення штрафних санкцій невикористаних додаткових прибутків.

Проте у цій справі, за висновками КГС ВС, поза увагою, без дослідження та оцінки залишилися доводи відповідача стосовно зменшення штрафних санкцій (зокрема про те, що, незважаючи на постійні обстріли м. Харкова, безпосередньо майданчика, де знаходилася машина, та приміщень, в яких здійснювалися роботи, відповідач самостійно, за власний кошт відбуксирував відповідну машину до м. Полтави, де і закінчив розпочаті роботи; у справі є фотографії, які підтверджують знищення боєприпасами в м. Харкові під'їзної залізничної колії, на якій знаходилася снігоприбиральна машина, і цей факт не заперечується позивачем; відповідач самостійно прийняв рішення та за власний кошт здійснив дії, які уберегли майно Укрзалізниці від можливого знищення; у матеріалах справи відсутні будь-які відомості, з аналізу яких можна дійти висновку, що позивачу завдані збитки), що є порушенням статей 86 та 210, пункту 5 частини четвертої статті 238 ГПК України.

Зважаючи на наведене, КГС ВС касаційну скаргу задовольнив частково, оскаржувані судові рішення попередніх інстанцій скасував, а справу передав на новий розгляд до місцевого господарського суду.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 17.10.2023 у справі № 913/162/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114291851>.

5. Процесуальні питання

5.1. Можливість оскарження неправомірної бездіяльності державного виконавця протягом усього часу її перебігу

Ураховуючи, що триваюче правопорушення передбачає перебування у стані безперервного тривалого невчинення особою певних дій (бездіяльності), у зв'язку із чим неправомірна бездіяльність може бути оскаржена упродовж усього часу її перебігу, ухвала про залишення без розгляду скарги на бездіяльність державного виконавця, яка триває, з мотивів пропуску процесуального строку подання цієї скарги є такою, що постановлена з порушенням норм процесуального права

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «ФК «Оболонь Інвест Плюс» у справі за позовом ТОВ «ФК «Морган Кепітал» (перейменоване на ТОВ «ФК «Оболонь Інвест Плюс») до АТ «Українська залізниця» про стягнення 71 385,94 грн.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, було частково задоволено заявлений у цій справі позов, стягнуто з АТ «Українська залізниця» на користь ТОВ «ФК «Морган Кепітал» трьох відсотків річних у розмірі 9 028,57 грн, втрат від інфляції – 18 693,04 грн та судовий збір у сумі 881,52 грн. У решті позовних вимог відмовлено.

19.05.2021 на виконання зазначеного рішення господарський суд видав відповідний наказ.

Надалі ТОВ «ФК «Морган Кепітал» звернулося до суду зі скаргою на бездіяльність Печерського районного відділу державної виконавчої служби у місті Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) (далі – відділ ДВС), у якій просило визнати неправомірною бездіяльність щодо невжиття заходів із примусового виконання рішення у цій справі за виданим судом наказом та зобов'язати відділ ДВС усунути порушення (поновити порушене право заявника) шляхом вжиття всіх необхідних заходів із примусового виконання цього наказу, передбачених законами України «Про виконавче провадження» та «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень».

Ухвалою господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, скаргу ТОВ «ФК «Морган Кепітал» на бездіяльність відділу ДВС було залишено без розгляду з тих підстав, що її подано поза встановленим процесуальним строком та без клопотання про поновлення цього строку.

ОЦІНКА СУДУ

Як зазначив КГС ВС, відповідно до частини першої статті 74 Закону України «Про виконавче провадження» рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть

бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до суду, який видав виконавчий документ, у порядку, передбаченому законом.

Згідно зі статтею 339 ГПК України сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права.

Скаргу може бути подано до суду: а) у десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права; б) у триденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій (частина перша статті 341 ГПК України).

Положення наведених статей дають підстави для висновку, що до суду можуть бути оскаржені не лише дії державного виконавця, а й бездіяльність, яка, на відміну від дій, має триваючий характер та існує до часу початку дій, які свідчать про припинення бездіяльності.

Триваюче правопорушення – це проступок, пов'язаний з тривалим, неперервним невиконанням обов'язків, передбачених законом. Тобто триваючі правопорушення характеризуються тим, що особа, яка вчинила якісь певні дії чи бездіяльність, перебуває надалі у стані безперервного продовження цих дій (бездіяльності). Ці дії безперервно порушують закон протягом якогось часу. Іноді такий стан продовжується значний час і увесь час винний безперервно вчиняє правопорушення у вигляді невиконання покладених на нього обов'язків. Триваюче правопорушення припиняється лише у випадку усунення стану, за якого об'єктивно існує цей обов'язок, виконанням обов'язку відповідним суб'єктом або припиненням дії відповідної норми закону.

Тож, оскільки триваюче правопорушення передбачає перебування у стані безперервного тривалого невчинення особою певних дій (бездіяльності), у зв'язку із чим неправомірна бездіяльність може бути оскаржена упродовж усього часу її перебігу, ухвала про залишення скарги на бездіяльність державного виконавця, яка триває, без розгляду з мотивів пропуску процесуального строку подання скарги є такою, що постановлена з порушенням норм процесуального права.

Ураховуючи, що предметом скарги позивача є бездіяльність відділу ДВС щодо невжиття заходів з примусового виконання рішення суду за відповідним наказом, КГС ВС визнав помилковими висновки судів попередніх інстанцій про те, що ця скарга подана до суду поза межами встановленого пунктом «а» частини першої статті 341 ГПК України строку, і, відповідно, зазначив про помилковість залишення її без розгляду із цих підстав.

Отже, КГС ВС задовольнив касаційну скаргу, скасував оскаржувані судові рішення попередніх інстанцій, справу за скаргою ТОВ «ФК «Оболонь Інвест Плюс» на бездіяльність відділу ДВС передав до місцевого господарського суду для продовження розгляду.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.10.2023 у справі № 910/1432/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114319304>.

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна судова практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за період з 01.10.2023 до 31.10.2023 / Упоряд.: відділ аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду управління аналітичної допомоги касаційним судам та Великій Палаті Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду, судові палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Київ, 2023. – 48 с.

¹**Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua